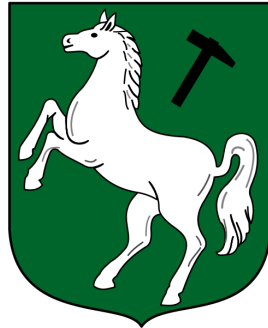

Miasto Kowary

**LOKALNY PROGRAM
REWITALIZACJI
dla
MIASTA KOWARY**

Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XLII/222/09 Rady Miejskiej w Kowarach z dnia 29.06.2009 r.

Czerwiec 2009

Spis treści

<u>1 Podstawowe informacje o mieście Kowary</u>	4
1.1. Położenie geograficzne.....	4
1.2. Ludność i demografia.....	6
1.3. Infrastruktura techniczna.....	9
<u>1.3.1. Drogi i komunikacja</u>	9
<u>1.3.2. Gospodarka wodno-ściekowa</u>	10
<u>1.3.3. Sieć gazowa</u>	13
<u>1.3.4. Energetyka</u>	14
<u>1.3.5. Gospodarka odpadami</u>	14
1.4. Obiekty dziedzictwa kulturowego.....	14
1.5. Walory turystyczne.....	22
1.6. Struktura gospodarki lokalnej.....	29
1.7. Oświata i wychowanie.....	31
1.8. Ochrona zdrowia.....	32
1.9. Kultura.....	34
1.10. Sport i rekreacja.....	35
1.11. Organizacje pozarządowe.....	36
<u>2 Wyznaczenie obszaru rewitalizowanego</u>	40
2.1. Uspołecznienie procesu przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji.....	40
2.2. Metoda identyfikacji obszaru rewitalizowanego.....	40
2.3. Diagnoza miasta pod względem przyjętych kryteriów identyfikacji obszaru wsparcia	41
<u>2.3.1. Kryterium 1: Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia</u>	43
<u>2.3.2. Kryterium 2: Wysoka stopa długotrwałego bezrobocia</u>	44
<u>2.3.3. Kryterium 3: Niekorzystne trendy demograficzne</u>	46
<u>2.3.4. Kryterium 4: Niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej</u>	48
2.4. Istotne informacje dotyczące diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej w mieście...49	
<u>2.4.1. Tereny poprzemysłowe i powojskowe</u>	49
<u>2.4.2. Wydajność energetyczna budynków</u>	49
<u>2.4.3. Potrzeby osób niepełnosprawnych</u>	49
<u>2.4.4. Potrzeby imigrantów, mniejszości narodowych i etnicznych oraz uchodźców</u>	51
2.5. Wyznaczenie obszaru rewitalizowanego.....	52
2.6. Diagnoza obszaru rewitalizowanego pod względem przyjętych kryteriów identyfikacji	54
<u>2.6.1. Kryterium 1: Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia</u>	54
<u>2.6.2. Kryterium 2: Wysoka stopa długotrwałego bezrobocia</u>	55
<u>2.6.3. Kryterium 3: Niekorzystne trendy demograficzne</u>	55
<u>2.6.4. Kryterium 4: Niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej</u>	56
<u>3 Cele rewitalizacji</u>	59
3.1. Uspołecznienie procesu określania celów rewitalizacji.....	59
3.2. Zidentyfikowane cele rewitalizacji.....	59
3.3. Wskaźniki określające cele rewitalizacji.....	63
<u>Załączniki</u>	64
Załącznik 1. Lista inwestycji.....	64
Prezentowane poniżej przedsięwzięcia są przewidziane do realizacji w ramach Priorytetu 9 „Miasta” RPO.....	64
Załącznik 2. Matryce logiczne projektów.....	67
Załącznik 3. Lokalizacja inwestycji.....	77

1 Podstawowe informacje o mieście Kowary

1.1. Położenie geograficzne

Kowary leżą na południowo-zachodnim krańcu Polski, w województwie dolnośląskim. Współtworzą ziemski powiat jeleniogórski. Miasto graniczy z gminami powiatu jeleniogórskiego: od północy z Mysłakowicami, od północnego-zachodu z Podgórzynem i od zachodu z Karpaczem, zaś od wschodu z Kamienną Górą i południowego-wschodu z Lubawką w powiecie kamiennogórskim. Na południu Kowary graniczą z Czechami. Granica biegnie od Przełęczy Okraj poprzez Kowarski Grzbiet do Skalnego Stołu.

Z Kowar do przejścia granicznego z Republiką Czeską na Przełęczy Okraj odległość wynosi 14 km, do granicy z Niemcami w Zgorzelcu jest 82 km, a do stolicy województwa dolnośląskiego – Wrocławia 118 km.

Głównym atutem miasta jest jego położenie geograficzne w makroregionie Sudety Zachodnie, w południowo-wschodniej części Kotliny Jeleniogórskiej u podnóża Karkonoszy i Rudaw Janowickich. Od południa miasto osłonięte jest Grzbietem Lasockim. Centralna część, leżąca w obrębie Kotliny Jeleniogórskiej, znajduje się na terenie mikroregionu zwanego Obniżeniem Mysłakowickim. Natomiast południowo-zachodnia część miasta rozciąga się na Przedgórzu Karkonoszy należącym do górotworu Karkonoszy. Obszar ten charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu (420-1268 m. n.p.m.) i zróżnicowanymi warunkami klimatycznymi.

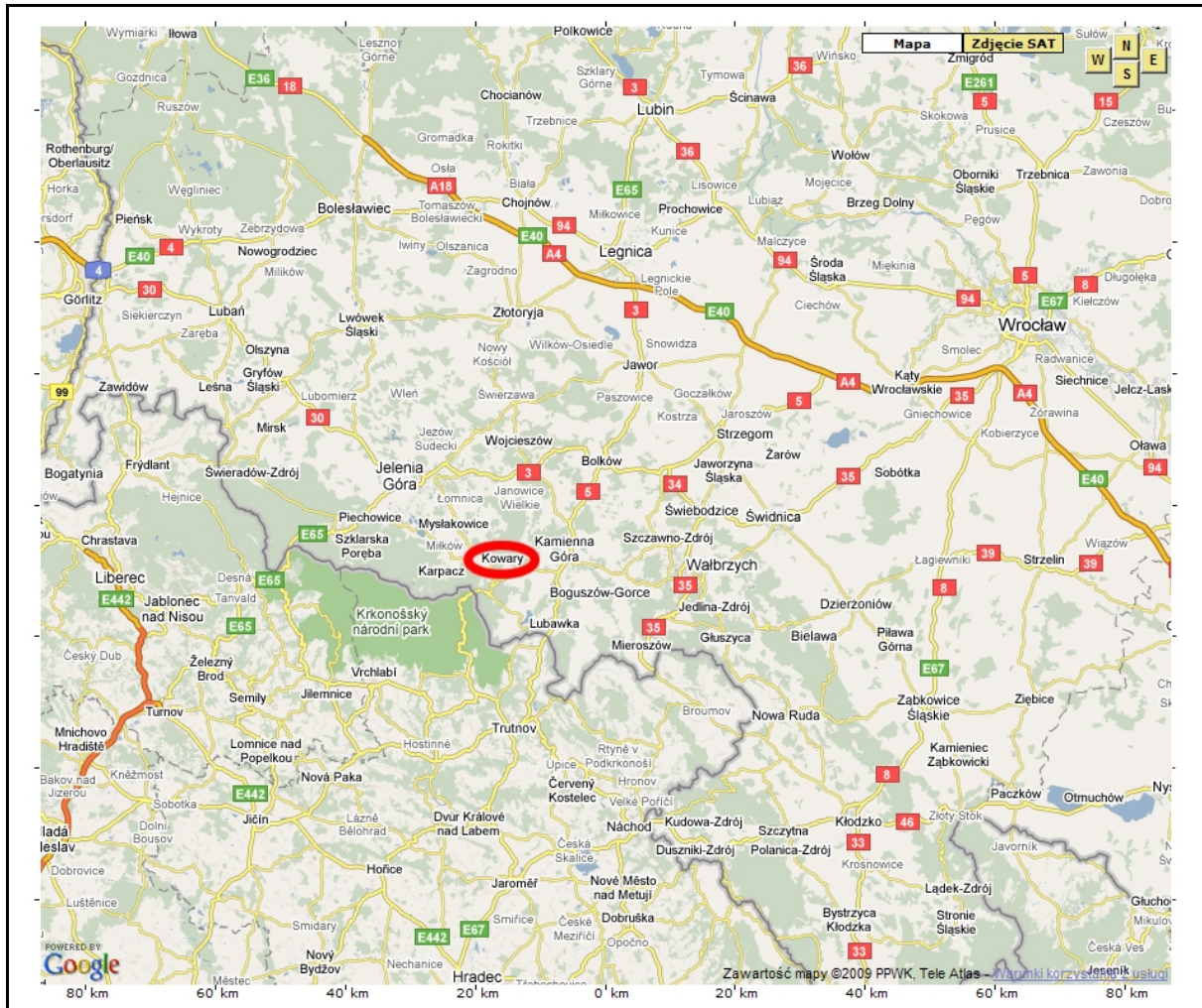
Kowary to miasto liczące niespełna 12 tys. mieszkańców, do niedawna miało charakter przemysłowo-turystyczny, obecnie znajdują się w fazie przemian funkcjonalno-strukturalnych, mających na celu nadanie miastu charakteru ośrodka turystycznego i specjalistycznych usług uzdrowiskowych.

Kowary położone są nad rzeką Jedlicą, wzdłuż której na przestrzeni około 5 km ciągnie się zwarta zabudowa. W środkowej jej części usytuowane jest centrum miasta. Centrum to wyznacza ciąg placówek użyteczności publicznej (m.in. Urząd Miasta Kowary, poczta, kościół, ośrodek zdrowia) oraz usługowo-handlowych. Centrum jest najstarszą częścią miasta.

Teren Kowar (w granicach administracyjnych) zajmuje 3739 ha, tj. 37 km². Największą część miasta w 1998 roku stanowiły użytki leśne – 2379 ha (63,6%

ogólnej powierzchni miasta). Zaliczane są one do I grupy ochronnej służącej rekreacji i ochronie powietrza. Niewielki obszar zajmują użytki rolne – 838 ha. Związane jest to z zaniechaniem nieopłacalnej na tutejszym terenie produkcji rolniczej.

Miasto posiada trzy „dzielnice” będące niegdyś wioskami, które oddalone są od centrum Kowar o około 3 km i nie połączone z jego zabudową. Są to: Podgórze, Wojków i Krzaczyzna. Podgórze, leżące na południu miasta, zajmuje dwie śródgórskie doliny położone pomiędzy stokiem Karkonoszy i Grzbietem Lasockim a Rudawami Janowickimi. Wojków położony jest w północno-wschodniej części obszaru administracyjnego miasta na zboczach wzniesień Brzeźnika w paśmie Rudaw Janowickich. Krzaczyzna natomiast stanowi zachodnie krańce miasta.

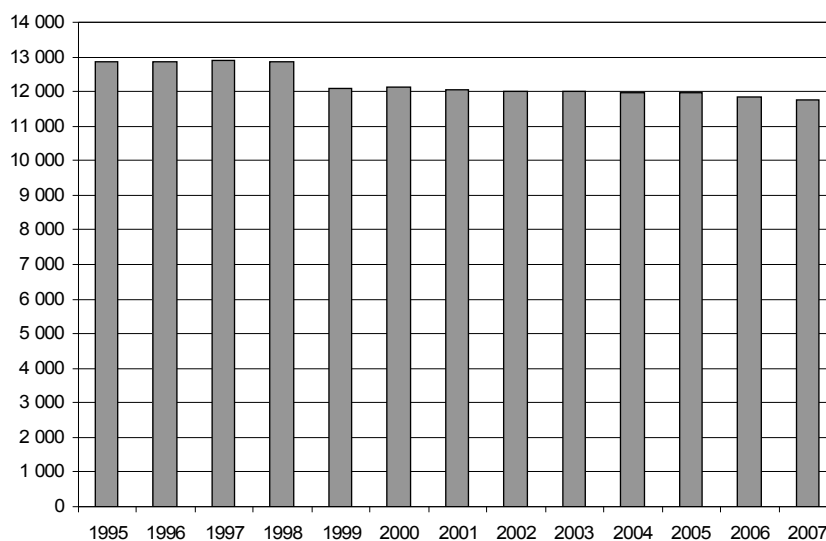

Ryc. 1 Położenie Kowar
Źródło: <http://mapa.szukacz.pl/>.

1.2. Ludność i demografia

Na dzień 13 lutego 2009 r. w mieście zamieszkiwało 11 730 mieszkańców. W 2007 roku, kiedy liczba ludności wynosiła 11 671, na 1 km² przypadało 313 osób. Gęstość zaludnienia jest tu więc duża, przeszło 3 razy większa od średniej dla powiatu oraz 2,2 razy wyższa od średniej w województwie.

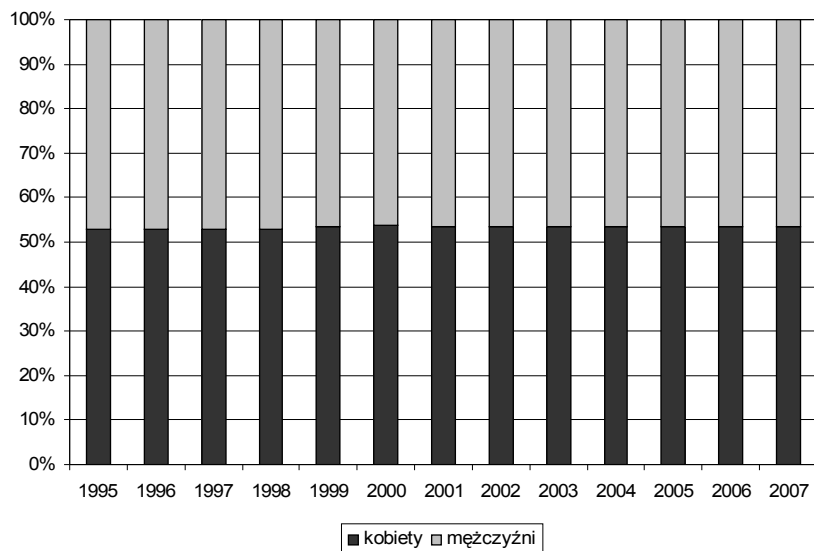
Liczba ludności w mieście znacząco rosła w latach powojennych, co wiązało się z ruchami migracyjnymi, rozwojem przemysłu oraz budownictwa mieszkaniowego. W latach 1980-1999 nastąpiła stagnacja rozwoju populacji w mieście, utrzymującej się na poziomie około 13 tys. osób. Od końca lat 90. następuje spadek liczby ludności, podobnie jak w innych miastach tej wielkości, związany z przekształceniami w gospodarce (m.in. spadkiem liczby miejsc pracy i restrukturyzacją), migracjami i niekorzystnymi tendencjami demograficznymi (ryc. 2).

Ryc. 2. Ludność Kowar w latach 1995-2007

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

W mieście występuje stała, kilkuprocentowa przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn (ryc. 3). W 2007 roku na 100 mężczyzn przypadało tu 115 kobiet.

Ryc. 3. Ludność Kowar według płci w latach 1995-2007

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Wśród głównych czynników kształtujących bilans ludnościowy miasta wymienić należy ruch naturalny ludności (zgony i urodzenia) oraz procesy migracyjne. Miejscowość cechuje utrzymujący się w latach 2002-2007 ujemny przyrost naturalny (tab. 1) oraz ujemne saldo migracji (tab. 2), stąd ogólny spadek liczby ludności w mieście.

Ruch naturalny ludności	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Małżeństwa na 1000 ludności	4,2	4,5	4,7	6,0	6,6	6,0
Urodzenia żywe na 1000 ludności	9,6	8,3	8,7	10,6	10,3	9,6
Zgony na 1000 ludności	11,5	10,0	10,2	11,3	13,0	11,4
Przyrost naturalny na 1000 ludności	-1,9	-1,7	-1,5	-0,7	-2,7	-1,9

Tabela 1. Dane dotyczące ludności Kowar

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Migracje	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zameldowania:									
w ruchu wewnętrznym	143	189	71	95	117	107	115	127	97
zagranica	2	2	0	5	0	6	2	3	9
Wymeldowania:									
w ruchu wewnętrznym	149	106	109	107	76	110	123	159	156
zagranica	12	13	14	13	34	12	17	24	27
Saldo migracji:									
w ruchu wewnętrznym	-6	83	-38	-12	41	-3	-8	-32	-59
zagranica	-10	-11	-14	-8	-34	-6	-15	-21	-18

Tabela 2. Migracje w ruchu krajowym i zagranicznym

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

O potencjale demograficznym miasta decydują nie tylko trendy wpływające na liczebność jego mieszkańców, ale także struktura wiekowa ludności, w tym zwłaszcza proporcja ludności w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym. Wskaźnikiem opisującym tę proporcję jest współczynnik obciążenia demograficznego. W 2007 r. w Kowarach na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadało 52,3 osoby w wieku nieprodukcyjnym. Najbardziej niekorzystnym wskaźnikiem jest współczynnik liczby ludności w wieku poprodukcyjnym przypadających na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym, czyli stosunek osób starszych do najmłodszych. W 2007 r. wskaźnik ten wynosił 87,7, odnotować należy jego systematyczny wzrost w ostatnich latach (tab. 3).

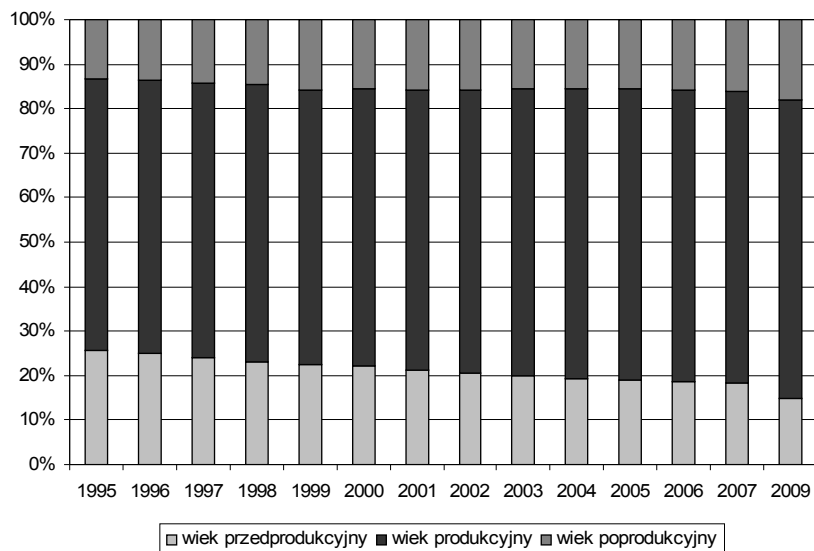
Obciążenie demograficzne	2004	2005	2006	2007
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	54,0	53,0	52,6	52,3
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	80,2	81,6	83,6	87,7
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	24,0	23,8	23,9	24,4

Tabela 3. Wskaźnik obciążenia demograficznego

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Niekorzystne tendencje demograficzne potwierdza analiza udziałów ludności według ekonomicznych grup wieku w populacji miasta. Zaobserwować należy postępujący spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym – w 1995 r. liczyła ona aż 26%, w 2009 roku tylko 15% (ryc. 4). Wzrasta liczba ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym, przy czym podkreślić należy, że przy zachowaniu aktualnych tendencji liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w najbliższych latach będzie znacząco się zwiększać, czyniąc ową strukturę jeszcze bardziej niekorzystną.

Jednocześnie dodać należy, że miasto nie wyróżnia się negatywnymi tendencjami na tle regionu. Dane dla Kowar za rok 2007 dokładnie pokrywały się z danymi dla województwa dolnośląskiego, wynoszącymi: 18% ludności w wieku przedprodukcyjnym, 66% w wieku produkcyjnym i 16% w wieku poprodukcyjnym.

Ryc. 4 Ludność Kowar według ekonomicznych grup wieku w latach 1995-2007
 Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.; Urząd Miejski w Kowarach.

1.3. Infrastruktura techniczna

1.3.1. Drogi i komunikacja

Położenie komunikacyjne Kowar z punktu widzenia połączeń regionalnych i międzynarodowych jest korzystne. Wpływ na to ma podstawowy układ komunikacyjny, który tworzą następujące drogi:

1. wojewódzkie:
 - nr 366 Piechowice – Kowary,
 - nr 367 Jelenia Góra – Kowary – Kamienna Góra – Wałbrzych,
 - nr 368 Przełęcz Kowarska – Przełęcz Okraj (granica państwa z Czechami),
2. powiatowe: ulica Wojska Polskiego – od skrzyżowania z drogą nr 367 do granicy gminy i dalej w kierunku Gruszkowa, Strużnicy i Karpnik,
3. gminne: w szczególności ciąg ulic Bielarska – Sienkiewicza – Leśna – Rejtana spinając południową część śródmieścia z obwodnicą, oraz ulica Wiejska.

W granicach administracyjnych miasta zarządcą wszystkich dróg publicznych, z wyjątkiem wojewódzkich i powiatowej jest Burmistrz Miasta Kowary. Za utrzymanie dróg zarządzanych przez miasto Kowary odpowiedzialny jest Referat Gospodarki Komunalnej, Infrastruktury Technicznej i Ochrony Środowiska Urzędu Miasta. Według ewidencji ulic w 2004 r. miasto zarządzało 56,80 km dróg, w tym

posiadających nawierzchnię twardą – 46,70 km (twardą ulepszoną – 44,80 km). Powstanie obwodnicy na drodze nr 367 odciążyło ruch tranzytowy z centralnych Kowar do Jeleniej Góry i Wałbrzycha, choć nadal w wielu miejscach Kowar sieć dróg nie jest wystarczająca w odniesieniu do natężenia ruchu drogowego.

Gmina Kowary objęta jest dobrze rozwiniętą siecią komunikacji autobusowej, obsługiwanej przez PKS Jelenia Góra oraz przewoźników prywatnych. Dzięki niej można bezpośrednio dotrzeć do takich miejscowości jak: Karpacz i Jelenia Góra (około 20 par autobusów na dobę), Kamienna Góra, Wałbrzych czy Wrocław.

W latach 80. można było jeszcze dojechać do Kowar koleją. Dziś jest to już niemożliwe – linia kolejowa została wyłączona z ruchu i przewidziana przez PKP do likwidacji, więc podróż koleją trzeba zakończyć w Jeleniej Górze i przesiąść się na autobus do Kowar.

1.3.2. Gospodarka wodno-ściekowa

Gospodarką wodno-ściekową w mieście zajmuje się obecnie Karkonoski System Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Oddział w Kowarach, działający w imieniu i na rzecz Gminy Kowary, która jest właścicielem przedmiotowych sieci i urządzeń. Celem działania Spółki jest wykonywanie zadań w zakresie bieżącego i nieprzerwanego zaspokajania potrzeb w zakresie zaopatrzenia w wodę i odbioru oraz oczyszczania ścieków oraz realizacja wieloletniej inwestycji dofinansowanej ze środków Funduszu Spójności. Zapotrzebowanie na wodę na cele ogólnomiejskie w Kowarach wynosi:

- w dobie o średnim zużyciu wody: $Q_{dsr}=3105 \text{ m}^3/\text{dobę}$,
- w dobie o maksymalnym zużyciu wody: $Q_{dmax}=4996 \text{ m}^3/\text{dobę}$,
- w godzinie o maksymalnym zużyciu wody: $Q_{hmax}=416,9 \text{ m}^3/\text{h}$,
- w czasie pożaru: $Q_p=q_s + q_{p.poz.} = 115,7+20,0=135,7 \text{ dm}^3/\text{s}$.

Odbiorcy w Kowarach zaopatrywani są w wodę z następujących ujęć, których nazewnictwo ustalono w oparciu o rzędne lokalizacji zbiorników stabilizujących ciśnienie w sieci miejskiej:

- „Kowary Dolne” – to ujęcie drenażowe składające się z zespołu studni wyposażonych w ciągi drenarskie o różnych długościach, zlokalizowanych na wodonośnych terenach leśnych,

- „Kowary Średnie” – w skład tego zespołu ujęciowego wchodzi trzy ujęcia wód powierzchniowych: na potoku Malina, w rejonie leśniczówki na potoku bez nazwy, w rejonie SUW na rowie bez nazwy,
- „Kowary Górne” – ujęcie to składa się z dwóch ujęć wód powierzchniowych (na potokach Piszczak i Pluszcz) oraz zespołu studni wyposażonych w ciągi drenarskie,
- „Kowary Wojków” – jest to układ ujęciowy składający się z ujęcia wód powierzchniowych na potoku Kalnica oraz zespołu studni wyposażonych w ciągi drenarskie o różnej długości i głębokości posadowienia,
- „Kowary – Zbiornik Retencyjny”.

Ujmowana na ujęciach wód powierzchniowych woda kierowana jest grawitacyjnymi rurociągami przesyłowymi do stacji uzdatniania, woda z ujęć wód podziemnych przesyłana jest bezpośrednio do zbiorników. Uzdatniona woda z ujęć wód powierzchniowych oraz woda z ujęć wód podziemnych jest dezynfekowana i kierowana do czterech zbiorników zapasowo-wyrównawczych współpracujących w układach odrębnych z ujęciami w Kowarach Górnych i Wojkowie oraz w układach współzależnych w Kowarach Dolnych i Średnich.

Centralnym punktem systemu kanalizacyjnego Kowar jest Miejska Oczyszczalnia Ścieków. Stosowana technologia obejmuje mechaniczne podczyszczanie ścieków bytowo-gospodarczych i wyrównanie składu części uciążliwych ścieków przemysłowych, a następnie wspólne biologiczne oczyszczanie w/w ścieków w układzie dwustopniowego osadu czynnego z biologicznym usuwaniem fosforu i azotu. Dodatkowym procesem jest chemiczne strącanie fosforu. Przepływ ścieków przez całą oczyszczalnię odbywa się grawitacyjnie w ilości do 7500m³/dobę. Przepustowość Miejskiej Oczyszczalni Ścieków w Kowarach wg projektu techniczno-technologicznego modernizacji oczyszczalni ścieków i pozwolenia wodno-prawnego wynosi:

- $Q_{\text{srd}}=7500 \text{ m}^3/\text{dobę}$,
- $Q_{\text{maxd}}=8250 \text{ m}^3/\text{dobę}$,
- $Q_{\text{maxh}}=426 \text{ m}^3/\text{h}$,
- $Q_{\text{śsrh}}=327 \text{ m}^3/\text{h}$.

W przepustowości średniodobowej uwzględniono udział ścieków przemysłowych (z Fabryki Dywanów „KOWARY” S.A. i ścieków dowożonych. Odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rzeka Jedlica.

System kanalizacyjny Kowar jest systemem mieszanym, który obejmuje obszary:

- w jednostce urbanistycznej Centrum: śródmieście, osiedle przy ul. Witosa, osiedle przy ul. Rzemieśniczej, osiedle Wichrowa Równia, osiedle przy ul. Kalinowej, Goździkowej, Krokusowej, zabudowania wzdłuż ulic: Ogrodowej, Staszica, i Waryńskiego (tylko kanalizacja sanitarna), Fabrykę Dywanów „KOWARY” S.A.,
- w jednostce urbanistycznej Wojków: obiekty służby zdrowia, objęte zasięgiem kolektora „Wojków” (tylko kanalizacja sanitarna).

Na pozostałych obszarach miasta objętych miejskim systemem kanalizacyjnym (jednostka urbanistyczna Centrum), kanalizację należy uznać za ogólnospławną. Miejskim systemem kanalizacyjnym nie są objęte: jednostki urbanistyczne Krzaczyzna i Podgórze oraz część jednostek Centrum i Wojków. Obszary nie przyłączone do miejskiego systemu kanalizacyjnego posiadają lokalne układy kanalizacyjne (sanitarne, deszczowe, a w przeważającej części ogólnospławne).

Źródło: *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Miejskiej Kowary na lata 2004-2006 z perspektywą na lata 2007-2013*, Urząd Miejski w Kowarach; informacje Urzędu Miejskiego w Kowarach.

W 2007 r. długość czynnej wodociągowej sieci rozdzielczej wynosiła 35,40 km i obejmowała 1261 przyłączy. Sieć kanalizacyjna miała długość 25,70 km i 761 połączeń prowadzących do budynków. Z sieci wodociągowej korzystało 94,9% mieszkańców, a kanalizacyjnej 74,2% (tab. 4). Jednocześnie podkreślić należy, że w mieście ciągle prowadzone są inwestycje w infrastrukturę wodno-kanalizacyjną mającą zapewnić możliwość korzystania z sieci wodnej i kanalizacyjnej wszystkim mieszkańcom.

Wodociągi i kanalizacja w Kowarach		2004	2005	2006	2007
Wodociągi	woda dostarczona gospodarstwom domowym (dam ³)	459,4	445,8	429,8	424,3
	długość czynnej sieci rozdzielczej (km)	35,3	35,3	35,4	35,4
	ludność korzystająca z sieci wodociągowej (osoby)	11328	11250	11192	11109
	połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania (szt.)	1087	1090	1254	1261
	korzystający z instalacji wodociągowej (% ludności)	94,7	94,7	94,9	94,9
Kanalizacja	ścieki odprowadzone (dam ³)	595,1	565,7	541,9	460,9
	długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)	25,7	25,7	25,7	25,7
	ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (osoby)	8379	8733	8745	8683
	połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	556	652	756	761
	korzystający z kanalizacji (% ludności)	70	73,5	74,1	74,2

Tabela 4. Wodociągi i kanalizacja w Kowarach

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

1.3.3. Sieć gazowa

Przez teren gminy biegną dwa gazociągi wysokiego ciśnienia Dn 300. Doprowadzają gaz do dwóch stacji redukcyjnych I stopnia zasilających Kowary: w Krzaczynie i na ulicy Leśnej, oraz stacji przesyłowej w rejonie ulicy Wiejskiej. Sieć składa się z gazociągu niskiego ciśnienia oraz gazociągu ciśnienia średniego.

Źródło: *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kowary*, Urząd Miejski w Kowarach.

W 2007 r. długość sieci gazowej wynosiła ogółem 46,71 km, a korzystało z niej 82,3% mieszkańców (tab. 5).

Sieć gazowa	2005	2006	2007
Odbiorcy gazu (gospodarstwa domowe)	3542	3554	3555
Odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem (gospodarstwa domowe)	513	534	538
Długość czynnej sieci ogółem (m)	-	46443	46709
Długość czynnej sieci przesyłowej (m)	-	13404	13404
Długość czynnej sieci rozdzielczej (m)	-	33039	33305
Czynne połączenia do budynków (szt.)	722	737	747
Korzystający z sieci gazowej (% ludności)	82,4	82,3	82,3

Tabela 5. Sieć gazowa w Kowarach

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

1.3.4. Energetyka

Kowary są w pełni zelektryfikowane. Na obszarze gminy nie ma oraz nie przewiduje się budowy nowych obiektów elektroenergetycznych krajowej sieci przesyłowej o napięciu 400 kV i 220 kV, której właścicielem są Polskie Sieci Elektroenergetyczne S.A.

Źródło: *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kowary*, Urząd Miejski w Kowarach.

1.3.5. Gospodarka odpadami

Na terenie Kowar nie ma składowiska odpadów komunalnych ani przemysłowych. Kowary korzystają ze składowiska zlokalizowanego obok Kostrzycy w gminie Mysłakowice. Jest to obiekt, który eksploatują inne okoliczne miejscowości. Istnieje projekt rozbudowy i ekologicznego zabezpieczenia składowiska. Przewidywany okres eksploatacji jest obliczany do 2030 r. Nie przewiduje się budowy nowego wysypiska na terenie Kowar.

Źródło: *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kowary*, Urząd Miejski w Kowarach; informacje Urzędu Miejskiego w Kowarach.

1.4. Obiekty dziedzictwa kulturowego

Powstanie i rozwój Kowar wiąże się przede wszystkim z górnictwem rud żelaza i kowalstwem. W 1148 r. gwarek Walon Wawrzyniec Angelus odkrył na zboczu Góry Rudnik rudę żelaza. 10 lat później z polecenia ówczesnego księcia Polski Bolesława Kędzierzawego założono tu osadę. Wkrótce rozpoczęto eksploatację rudy, zaczęto kuć żelazo i wytwarzać różne wyroby metalowe. Dzięki górnictwu, hutnictwu, kowalstwu Kowary stały się osadą w miarę bogatą i skutecznie konkurowały z pobliską Jelenią Górą.

Kowarscy górnicy poza ciężką pracą brali także udział, co wynika z dokumentów, w bitwie pod Legnicą w 1241 r., a umiejętności a ich umiejętności wykorzystane zostały do wysadzenia w powietrze w 1479 r. w okolicy Gryfowa Śląskiego zamku niemieckiego raubrittera Talkensteina.

W roku 1513 ówczesny król Czech i Węgier Władysław Jagiellończyk, w dokumencie lokacyjnym z 4 listopada jako zwierzchnik księstwa świdnicko-jaworskiego, nadał Kowarom prawa miejskie. Na długo przed nadaniem tych praw, Kowary używały pieczęci z herbem, który przedstawiał skaczącego konia, na którego grzbiecie widniał młot kowalski z napisem *Sigillum Smedborgensis* (z roku 1454).

Po otrzymaniu praw miejskich używano pieczęci z herbem i napisem *Sigillum Civitatis Metallicae 1525*. W XVI w. Kowary były obok Świdnicy i Wrocławia najważniejszym centrum przemysłu żelaznego na Dolnym Śląsku. Bardzo dużo żelaza eksportowano do ówczesnej Polski, rekordowym zaś był rok 1558 kiedy to Kowary wyeksportowały aż 1500 cetnarów żelaza. Część konstrukcji pierwszego mostu warszawskiego, wzniesionego w latach 1567-1573 było wykonane z kowarskiej stali.

Kowary w drugiej połowie XVI w. były również znanym ośrodkiem produkcji broni palnej, a miejscowi rusznikarze cieszyli się sławą dobrych fachowców. Zaopatrywali oni nie tylko Śląsk, ale także wykonywali różne zamówienia z krajów ościennych. Jednym z klientów był król Polski Zygmunt August, który zlecił wykonanie 2000 luf do muszkietów.

W początkach XVII w. Kowary nadal rozwijały się pomyślnie, ale wojna trzydziestoletnia wyniszczyła ludność, zniszczyła miasto i doprowadziła do zatopienia kopalń. Okres górniczej świetności miasta się skończył. Po wojnie trzydziestoletniej rozpoczął się okres rozwoju tkactwa.

W 1741 r., w wyniku wojny prusko-austriackiej, Kowary tak jak i cały Dolny Śląsk, przyłączono do Prus. W 1747 r. Król pruski Fryderyk II polecił wykupić dobra kowarskie z rąk czeskich właścicieli Czerninów (przed nimi właścicielami, przez ponad dwieście lat był ród Schaffgotschów).

W XVIII i XIX w. podejmowano próby wznowienia działalności górniczej, ale bez większego powodzenia. Miasto „żyło” głównie z włókiennictwa.

Po pierwszej wojnie światowej bardzo krótko kontynuowano wydobywanie rud żelaza (magnetytu) – dla potrzeb rozwijającego się przemysłu zbrojeniowego III Rzeszy. Również po II wojnie światowej, przez pewien czas wydobywano rudy żelaza, ale też, w największej tajemnicy, rozpoczęto wydobywanie rud uranu. Eksploatacja rud uranu odbywała się głównie na przełomie lat 40. i 50.

Po II wojnie światowej miasto rozwijało się głównie w oparciu o działalność Zakładów Przemysłowych R-1 (związanych z wydobywaniem uranu), a także dzięki

przemysłowi włókienniczemu produkującemu płótna Iniane i słynne od wielu dziesiątków lat dywany smyrneńskie.

Kowary należą do miast, w których odnaleźć można szereg zabytków pochodzących głównie z XVIII, XIX i początku XX w. Dodatkowo wiele obiektów objętych jest ochroną konserwatorską – w sumie około 510. Do rejestru zabytków wpisane są następujące nieruchomości:

1. kościół parafialny p.w. Imienia Najświętszej Marii Panny, 2 poł. XV, poł. XVI, XVIII, nr rej.: 135 z 2.01.1950,
2. plebania, ul. 1 Maja 58, 1799, nr rej.: 1/1 z 26.06.1975 i 1316/J z 18.11.1997,
3. kaplica p.w. św. Anny, nr rej.: 1311/J z 17.09.1997,
4. ratusz, ul. 1 Maja 1a, 1789, XIX/XX, nr rej.: 9/A z 1.03.2000,
5. altana „Pawilon Oficerski”, ul. Borusiaka, k. XVIII, nr rej.: 880/J z 4.06.1986,
6. budynek mieszkalno-usługowy, ul. Jeleniogórska 10, XIX/XX, nr rej.: 1130/J z 19.03.1993,
7. dworek, ul. Jeleniogórska 12, XIX, nr rej.: 4/1 z 30.06.1975,
8. zespół szpitalny, ul. Jeleniogórska 14, 1907, nr rej.: 910/J z 30.03.1988:
 - budynek administracyjny,
 - budynek mieszkalny,
 - budynek mieszkalny „Szarotka”,
 - budynek szpitalny,
 - budynek warsztatowy i kotłownia,
 - budynek magazynowy,
 - budynek spacerowy, drewniany,
 - park,
9. dom, ul. Jeleniogórska 30, 4 ćw. XIX, nr rej.: 1219/J z 25.07.1995,
10. budynek mieszkalno-usługowy, ul. Kowalska 2/2, poł. XVIII-XX, nr rej.: 1141/J z 31.05.1993,
11. dom, ul. Łomnicka 19, 1788, XIX-XX, nr rej.: 1291/J z 10.04.1997,
12. dom, ul. 1 Maja 6, 2 poł. XVIII, XIX, XX, nr rej.: 856/J z 4.01.1985,
13. dom, ul. 1 Maja 7, 1900, nr rej.: 1296/J z 5.07.1996,
14. dom, ul. 1 Maja 8, ok. 1800, nr rej.: 1275/J z 24.10.1996,
15. dom, ul. 1 Maja 9, k. XVIII, 2 poł. XIX, nr rej.: 478/A/05 z 15.02.2005,

16. dom, ul. 1 Maja 10, k. XVIII-XIX, nr rej.: 1134/J z 29.04.1993,
17. młyn z piekarnią, ob. dom mieszkalny, ul. 1 Maja 11, 1 poł. XVIII, XIX, nr rej.: 1258/J z 22.04.1996,
18. budynek mieszkalno-usługowy, ul. 1 Maja 12/14, XVIII - XIX/XX, nr rej.: 1124/J z 4.01.1993,
19. dom, ul. 1 Maja 15, 1772, nr rej.: 479/A/05 z 15.02.2005,
20. dom, ul. 1 Maja 16, 3 ćw. XVIII, nr rej.: 1309/J z 14.07.1997,
21. dom, ul. 1 Maja 17, k. XVIII, nr rej.: 1040/J z 5.06.1990,
22. dom, ul. 1 Maja 18, 2 poł. XVIII, XIX, nr rej.: 1165/J z 7.06.1994,
23. dom, ul. 1 Maja 19, 2 ćw. XVIII, nr rej.: 1062/J z 3.12.1990,
24. dom, ul. 1 Maja 20, poł. XVIII, XIX, nr rej.: 1116/J z 5.11.1992,
25. dom, ul. 1 Maja 21, 1800, nr rej.: 1323/J z 19.12.1997,
26. dom, ul. 1 Maja 23, XVIII - 1 poł. XIX, nr rej.: 1183/J z 22.12.1994,
27. dom, ul. 1 Maja 25, XVIII, 1 poł. XIX, nr rej.: 1193/J z 30.03.1995,
28. dom, ul. 1 Maja 28, XVII, XIX, nr rej.: 3/A/99 z 22.10.1999,
29. dom, ul. 1 Maja 34, 2 poł. XVIII, nr rej.: 1079/J z 31.07.1991,
30. dom, ul. 1 Maja 35, XVIII, XIX/XX, nr rej.: 1335/J z 8.05.1998,
31. dom, ul. 1 Maja 37, 1800, nr rej.: 1322/J z 19.12.1997,
32. dom, ul. 1 Maja 38, XVIII, k. XIX, nr rej.: 1251/J z 18.01.1996,
33. dom, ul. 1 Maja 40a, XVII-XIX, nr rej.: 813/J z 8.03.1984,
34. dom, ul. 1 Maja 44, pocz. XIX, nr rej.: 1063/J z 4.12.1990,
35. dom, ul. 1 Maja 48, 1800, k. XIX, nr rej.: 1289/J z 7.04.1997,
36. dom mieszkalno-usługowy, ul. 1 Maja 50, k. XVIII, 2 poł. XIX, nr rej.: 1126/J z 4.01.1993,
37. dom mieszkalno-usługowy, ul. 1 Maja 53, po 1880, nr rej.: 1125/J z 7.01.1993,
38. dom, ul. 1 Maja 54, poł. XVIII, XX, nr rej.: 1064/J z 4.12.1990,
39. dom, ul. 1 Maja 70, XVIII-XIX, nr rej.: 1202/J z 1.06.1995,
40. oficyna, ul. 1 Maja 70a, nr rej.: 1241/J z 28.11.1995,
41. willa, ob. szkoła, ul. 1 Maja 72, poł. XIX, nr rej.: 1336/J z 19.05.1998,
42. dom, ul. 1 Maja 77, 2 poł. XVIII, nr rej.: 1341/J z 27.07.1998,
43. dom, ul. 1 Maja 82, XVIII - 2 poł. XIX, nr rej.: 1137/J z 11.05.1993,
44. dom, ul. 1 Maja 96, k. XVIII, nr rej.: 1252/J z 30.01.1996,
45. pałac, ul. Ogrodowa 21, XVIII-XIX, nr rej.: 516/J z 6.03.1978,
46. dom, ul. Ogrodowa 30, 1748, nr rej.: 500/J z 26.11.1977,

47. dom, ul. Ogrodowa 49, k. XVIII, nr rej.: 517/J z 2.03.1978,
48. dom, ul. Pocztowa 1, XVIII, XX, nr rej.: 1131/J z 25.03.1993,
49. gospoda i hotel, ob. dom mieszkalny, ul. Pocztowa 5, 4 ćw. XVIII, nr rej.: 1304/J z 30.05.1997,
50. dom, ul. Pocztowa 12, k. XIX, nr rej.: 1138/J z 12.05.1993,
51. willa, ul. Sanatoryjna 1, 1870 - 90, nr rej.: 415/1-2/A/04 z 22.10.2004,
- park, j.w.,
- 52.2 domy (połączone łącznikiem), ul. Sanatoryjna 9, 9a, 1900-1904, nr rej.: 1168/J z 15.06.1994,
53. dom, ul. Sanatoryjna 13, 1910-1917, nr rej.: 1148/J z 7.08.1993,
54. zespół sanatorium „Bukowiec”, ul. Sanatoryjna 15, 27, 1902-04, 1920, nr rej.: 1051/J z 14.09.1990:
- sanatorium „Wysoka Łąka”,
 - sanatorium „Bukowiec”,
 - park,
55. willa, ul. Sanatoryjna 17, 1902, nr rej.: A/821 z 12.07.2006,
56. willa, ul. Sanatoryjna 19, 1902, nr rej.: 1319/J z 28.11.1997,
57. szkoła podstawowa nr 1, nr rej.: 1073/J z 10.05.1991:
- budynek, ul. Staszica, 1778, XIX/XX,
 - budynek, ul. Jagiellońska (d. ul. Waryńskiego), 1794,
58. plebania ewangelicka, ob. dom mieszkalny, ul. Waryńskiego 2, 1753, nr rej.: 1265/J z 3.06.1996,
59. pałac, ob. dom mieszkalny, ul. Waryńskiego 40, 2 poł. XVIII, XIX/XX, nr rej.: 1155/J z 18.02.1994,
60. karczma, ob. dom mieszkalny, ul. Wiejska 1, murowano-drewniany, k. XIX, nr rej.: 1145/J z 29.06.1993,
61. dom, ul. Wojska Polskiego 2, k. XIX, nr rej.: 1346/J z 5.10.1998,
62. wodociągowa wieża ciśnień (kolejowa), ul. Borusiaka, 1905, nr rej.: 1287/J z 7.03.1997.

Źródło: *Rejestr zabytków nieruchomości*, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków.

Jak można zauważyć Kowary są miejscem o dużych zasobach dziedzictwa kulturowego. Jednocześnie wśród wielu obiektów zabytkowych wskazać należy te

najważniejsze – zarówno z punktu widzenia wartości kulturowej, jak i atrakcyjności turystycznej. Do najważniejszych zabytków należą więc:

1. Kowarska Starówka – obejmuje ona ulicę 1 Maja – od Placu Franciszkańskiego, przy którym stoi Kościół Parafialny i Plebania Rzymskokatolicka – do placu przy kowarskim Ratuszu. Teren ten składa się z ciągu kamienic zbudowanych w większości po roku 1792. Do najciekawszych budynków należy XVIII-wieczna kamienica przy ulicy 1 Maja 15, zaliczana do najbardziej stylowych w Kowarach. Zachowała ona barokowy układ i rokokową fasadę. Równie ciekawa jest sąsiednia kamienica nr 17. Dodać należy, że całe ciągi kamienic przy ulicy 1 Maja powstały pod wpływem typowego budownictwa propagowanego na Śląsku na przełomie XVIII i XIX w. Kowarska starówka jest wyłączona z ruchu kołowego i stanowi dziś urokliwy deptak miejski, po którym mogą przechadzać się zarówno mieszkańcy Kowar, jaki i odpoczywający tu turyści.
2. Ratusz – jego historia sięga o wiele odleglejszych czasów aniżeli obecny budynek, bowiem informacje o nim pojawiają się już w pierwszych przekazach źródłowych o miejscowości. Ratusz w stylu klasycystycznym wzniesiony został w latach 1786-1789 według projektu Christiana von Schultza. Budowę prowadził mistrz budowlany Neumann. Budynek ratusza założono na rzucie prostokątnym. Jest to budynek dwukondygnacyjny, całkowicie podpiwniczony z poddaszem użytkowym i strychem. Ratusz przykryty jest dachem czterospadowym. Integralną jego częścią, stanowiącą w dużej mierze o wartościach artystycznych i zabytkowych, są detale architektoniczne. W tympanonie, w okresie międzywojennym, umieszczono zegar. Po II wojnie światowej ratusz był kilkakrotnie odnawiany na zewnątrz. W 1981 r. wymieniono stolarkę okienną, nawiązując do wcześniej istniejącej, a budynek uzyskał nową elewację. W 2003 r. ratusz całkowicie odnowiono na zewnątrz. Remont uczynił obiekt ten najpiękniejszym i najbardziej zadbanym budynkiem w Kowarach, a urok i walory architektoniczne czynią go jednym z ładniejszych budynków użyteczności publicznej na Dolnym Śląsku. Do dnia dzisiejszego ratusz pełni swoją funkcję, zgodnie z zamierzeniami budowniczych, jest siedzibą władz miejskich: Urzędu Miejskiego, Burmistrza i Rady Miejskiej.
3. Kościół Parafialny pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny przy placu Franciszkańskim – to budowla w stylu gotyckim z nawą główną i wieżą

ozdobioną wewnątrz polichromią z XV w. Kościół przez wszystkie lata był wielokrotnie niszczone, odbudowywany i przebudowywany. Pierwsza wzmianka o nim pochodzi z 1225 r., a pierwszy przekaz źródłowy datuje się na rok 1399. W roku 1549 kościół przejęli ewangelicy. Później uległ on dwóm groźnym pożarom. Po wojnie XXX-letniej znowu przejęli go katolicy. W roku 1674 wieża kościoła otrzymała nowy blaszany hełm, który sto lat później zerwała burza, został on jednak wiernie odbudowany. W roku 1749 parafia rozpoczęła gruntowne odnawianie kościoła. Na drewnianym sklepieniu malarz Jan Lorenz wraz z braćmi wykonał polichromie. Natomiast figury w ołtarzu głównym i na ambonie wykonał Anton Dorasil. Spore wrażenia na wiernych i zwiedzających do dziś robią malowidła rodziny Lorenzów. W nawie głównej znajduje się Maria w białych szatach i błękitnym płaszczu fantazyjnie przewieszonym przez ramię. W tej samej nawie jest przedstawiona również Trójca Święta. W nawie północnej znajduje się przedstawienie apokaliptycznej wizji końca świata oraz przekazywania przez Chrystusa kluczy św. Piotrowi. W nawie południowej widnieje przedstawienie alegoryczne Wiary, Nadziei i Miłosierdzia oraz wyobrażenie Arki Przymierza. W kościele znajdują się bardzo piękne ołtarze. Ołtarz główny reprezentuje typ późnobarokowego ołtarza popularnego ówczesnie na Śląsku. Z ciekawszych należy jeszcze wymienić barokowe ołtarze: Matki Boskiej z Dzieciątkiem, Św. Rodziny, Św. Anny, Św. Krzyża, Św. Aleksego i ołtarz w kaplicy Dzieciątka Jezus. Bardzo wartościowymi elementami wystroju kościoła są również barokowa ambona oraz prospekt organowy budowany przez Eberhardta ze Szprotawy. W świątyni znajdują się też dwa cenne posągi wolnostojące: św. Jana Nepomucena i św. Karola Boromeusza. W roku 1934 odnowiono wnętrze kościoła poprzez malowanie ścian, ławek i ołtarzy. W latach 1933-1935 władze miejskie zmniejszyły i jednocześnie podniosły plac przed kościołem. Przy kościele znajdują się również barokowe kaplice, z których najcenniejsze to Kaplica burmistrza Kleinerta z ok. 1734 r. oraz Kaplica rodziny Buchwald i Butner (1730-1734).

4. Budynek Plebani Rzymsko-katolickiej przy Placu Franciszkańskim 1 – został wybudowany w latach 1779-1783. Jest to budynek dwukondygnacyjny przykryty dachem czterospadowym. Jest zaliczany do najbardziej stylowych w Kowarach, zachował najlepiej barokowy układ i rokokową fasadę. W obiekcie

dotąd jest zachowany komplet stolarki drzwiowej z pięknymi okuciami z płyty mosiężnej. W roku 2003 uzyskał nowy kolor elewacji.

5. Kaplica Św. Anny przy ulicy Kowalskiej – jej początki związane są z początkami życia religijnego w górniczej osadzie, gdyż miała ona powstać w roku 1312, kiedy powiększono kościół. Następnie w bliżej nie sprecyzowanym czasie uległa zawaleniu. Remont tego, co przetrwało, nastąpił dopiero w 1772 r. W chwili obecnej w kaplicy trudno dopatrzeć się reliktyw starszych niż XVIII-wieczne. Mury zbudowane są z kamienia łamanego, łączonego gruboziarnistą zaprawą. Plan kaplicy został założony na elipsie. Od strony wschodniej przylega kwadratowa, niska przybudówka zakrystii. Całość wieńczy ośmioboczna latarnia przykryta cebulastą kopułką. Kaplica zachowała prawie w komplecie późnobarokowe wyposażenie wnętrza. Ołtarz główny zgodnie z wezwaniem jest ufundowany ku czci św. Anny. W niewielkim wnętrzu kaplicy zawieszono siedem obrazów olejnych. Najcenniejszy z nich to osiemnastowieczna kopia średniowiecznego obrazu „Biczowanie Chrystusa”.
6. Pałac Nowy Dwór – Zespół Pałacowy w Radocinach, zbudowany w 1570 r. przez hrabiego von Schaffgotscha, przebudowany w XVII w. Po tym czasie był jeszcze kilkakrotnie rozbudowany, szczególnie w XIX i XX w. Budowla ta posiada wszystkie niemal cechy późnorenesansowego dworu śląskiego, który charakteryzuje się m.in. dość dużą wysokością budynków, obszernością pomieszczeń i zabudową strychu. Przy pałacu znajduje się bardzo ciekawy park krajobrazowy z XIX w., dość dobrze utrzymany. Wśród nasadzonych drzew jest grupa egzotycznych gatunków. Dziś pałac i park są własnością prywatną, stąd ich zwiedzanie jest możliwe wyłącznie po uzyskaniu zgody właściciela.
7. Pałac Ciszyca i Wzgórze Radziwiłłówka – wzgórze z ruinami zamku myśliwskiego z 1790 r., u podnóża pozostałości folwarku i Pałacyk Ciszyca obok park ze starymi drzewami - pomnikami przyrody. Kompleks ten położony jest na południowy zachód od przedmieść Kowar. Pałacyk jest budową klasycystyczną powstałą na początku XIX w. Założony jest na planie prostokąta, posiada dwie kondygnacje mieszkalne. Został on otoczony małym romantycznym parkiem krajobrazowym. Park ten, otaczający pałacyk od frontu, z jednej strony opiera się o podnóże góry, a z drugiej strony łączy się z przyległymi polami.

8. Kompleks dawnego Szpitala przy ulicy Jeleniogórskiej – pochodzi z około 1905 r., w jego skład wchodzi m.in.: budynek główny, budynek dyrekcji, magazyn, dawna leżakownia, dawny dom ogrodnika, cztery domy mieszkalne, hydrofornia, willa z 1920 r. i park o powierzchni około 5 ha. Cały zespół ogrodzony jest murem z bramami wjazdowymi.
9. Szpital „Wysoka Łąka” – dziś mieści się tu Szpital Przewodniczący. Szpital powstał w latach 1900-1902 według projektu wrocławskiego architekta Karla Grossena. Tworząc ten budynek Grossen wzorował się na podobnym obiekcie w szwajcarskim Davos. Jest to murowano-drewniano-szachulcowy rozległy budynek 3-4 kondygnacyjny o rozczłonkowanej bryle i wielopołaciowych dachach z licznymi szczytami i wieżyczkami. Od frontu znajdują się werandy i tarasy. Budynek stoi w parku, a tuż poniżej rozciąga się rozległa łąka.
10. Szpital „Bukowiec” – został zbudowany w latach 1916-1920 jako sanatorium. Jest to długi, 2-3 kondygnacyjny budynek z poddaszem użytkowym. Wzniesiono go na łamanym rzucie. Otoczony jest rozległym parkiem. Przed „Bukowcem” jest mała sadzawka z pozostałościami kaskady wodnej.

Dodatkowo w Kowarach i najbliższej okolicy warto zobaczyć jeszcze most kamienny na Jedlicy z 1725 r., wraz z ustawioną na nim kamienną, polichromowaną figurą św. Jana Nepomucena, który znajduje się między Placem Franciszkańskim a ulicą Ogrodową oraz Dom Treutlera przy ulicy 1 Maja 96, z okresu późnego baroku, w którym w sierpniu 1781 r. mieszkał Fryderyk Wielki. Interesujący jest również budynek Szkoły Podstawowej nr 3 przy ulicy 1 Maja – to dawna posiadłość Siódmego Legnickiego Regimentu Grenadierów Królewskich. Za budynkiem stoi ciekawy architektonicznie pawilon oficerski, niestety dzisiaj już pozostający w ruinie. Zobaczyć trzeba też dwa kowarskie krzyże pokutne – oba wolnostojące, kamienne – jeden znajduje się przy ulicy Jeleniogórskiej (koło przystanku), drugi natomiast stoi na Przełęczy Kowarskiej i jest jednym z najwyższych położonych tego typu pomników.

1.5. Walory turystyczne

Położenie Kowar, warunki przyrodnicze, zasoby kulturowe oraz dostępność komunikacyjna sprawiają, że gmina jest niezwykle atrakcyjna pod względem turystycznym. W samym centrum Kowar, w podziemiach Ratusza, znajduje się

Centrum Informacji Turystycznej, gdzie turyści mogą zasięgnąć informacji o bazie noclegowej miasta, najbliższych imprezach oraz atrakcjach turystycznych Kowar.

Atrakcyjność turystyczna Kowar związana jest przede wszystkim z położeniem geograficznym na atrakcyjnym górskim obszarze, dodatkowo na przyrodniczym obszarze chronionym. Na terenie gminy Kowary znajdują się fragmenty otuliny Karkonoskiego Parku Narodowego oraz niewielki fragment objęty ścisłą ochroną w rejonie szczytowym Skalnego Stołu. Łącznie Karkonoski Park Narodowy na obszarze gminy zajmuje powierzchnię 136 ha. Utworzony w 1989 roku Rudawski Park Krajobrazowy na obejmuje na terenie Kowar powierzchnię 1096 ha i chroni obszary cenne ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe. Dodatkowo na terenie Kowar mieści się również Obszar Chronionego Krajobrazu „Karkonosze – Góry Izerskie”, którego granica przebiega wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 367 i obejmuje obszar położony na zachód od niej. Na terenie Kowar ochroną konserwatorską objęte zostały trzy pojedyncze, pomnikowe okazy drzew. Są nimi: jodła pospolita w Podgórzu, świerk pospolity w Wojkowie i buk czerwony w Kowarach. Rzadkie gatunki drzew, mogące być uznane za pomnikowe, można też spotkać w zabytkowych parkach podworskich w Kowarach. Są tam okazy starych sosen i świerków sudeckich oraz wiele innych drzew, w tym okazy drzew egzotycznych.

Po obszarze gminy prowadzą liczne piesze trasy turystyczne Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK). Są to szlaki:

- niebieski – z Karpnik do Jarkowic. Na terenie gminy przebiega przez centrum Kowar, Podgórze i Przełęcz Kowarską,
- zielony – ze Szklarskiej Poręby do Wałbrzycha, biegnący przez Krzaczynę, Jedlinkę, Żółtą Drogę, Kowary, następnie Starym Traktem Kamiennogórskim w stronę Skalnika,
- żółty – z Trzcińska do Starej Kopalni w Podgórzu, prowadzący grzbietem Rudaw Janowickich, przełęczami Kowarską oraz Okraj do Podgórza,
- czerwony – fragment Głównego Szlaku Sudeckiego im. dr Orłowicza z Świeradowa Zdroju do Paczkowa. Na terenie gminy przebiega pomiędzy Bukową a Parkową Górą,

- niebieski – z Karpacza do Wałbrzycha, biegnący przez Kowarski Grzbiet i Przełęcz Okraj,
- zielony – z Rozdroża Izerskiego do Lubawki, przez Budniki, Tabaczną Ścieżkę i Przełęcz Okraj,
- żółty – Kowary – Skalny Stół.

Dodać trzeba, że znaczącym punktem przecinania się szlaków turystycznych jest Podgórze.

Przez obszar gminy Kowary prowadzi kilka oznakowanych tras rowerowych. Gęsta sieć duktów oraz utwardzonych dróg leśnych, o sprzyjających dla cyklistów kątach nachylenia powoduje, że obszar ten jest użyteczny dla amatorów kolarstwa górskiego. Przez Kowary prowadzą także oznakowane trasy rowerowe relacji:

- Karpacz – Przełęcz Okraj,
- Jelenia Góra – Kamienna Góra,
- Janowice Wielkie – Kowary.

Najciekawszą trasą w okolicy Kowar jest: Szlak Rowerowy – „Obwodnica Kowarska”. Długość trasy to prawie 33 km, a różnica pomiędzy najwyżej i najniżej położonym punktem to około 500 m. Jest to rowerowa pętla dookoła Kowar poprowadzona bardzo malowniczą trasą. Trasa ta oferuje nam niezapomniane widoki i moc wrażeń, a do tego prowadzi u podnóża Karkonoszy, Grzbietem Lasockim i stokami Rudaw Janowickich. Jedną z ważniejszych tras jest też świeżo oznakowany: Euroregionalny Turystyczny Szlak Rowerowy „Liczyrzepa” ER-2. Jest to szlak międzynarodowy prowadzi przez Polskę, Czechy i Niemcy, około 100 km szlaku przebiega w samej Polsce. Zaczyna się on na przejściu granicznym w Czerniawie, prowadzi przez Świeradów Zdrój, Góry Izerskie, Szklarską Porębę, Karkonosze, Karpacz, Kowary, i kończy się w Lubawce. Odcinek kowarski tego szlaku prowadzi z Karpacza, przez Krzaczynę, leśniczówkę "Jedlinki", później przez las, "Żółtą Drogą", przez Rozdroże pod Łysociną, i dalej Grzbietem Lasockim. Szlak posiada na trasie spore różnice wzniesień, od prawie 500 do 1100 m n.p.m. Przez Kowary, lub w najbliższej odległości od miasta, prowadzą jeszcze m.in. Turystyczny Szlak Rowerowy: „Obwodnica Jeleniogórska”, Wielka Pętla Rudawska, Pętla Kamiennogórska, Górskie Szlaki Rowerowe w Rudawach Janowickich. Ponadto cykliści bardzo często wykorzystują odcinki pieszych szlaków PTTK, na których istnieje techniczna możliwość przejazdu.

Tereny gminy Kowary to miejsca nadające się do uprawiania turystyki konnej. Cóż może lepiej nadawać się do jazdy niż setki hektarów podgórskich łąk i kilometry rozmaitych ścieżek i dróg dojazdowych do pól. Przy ulicy Wiejskiej, a więc na granicy Podgórze i Kowar Górnych, znajduje się Stadnina Koni i Szkoła Jazdy Konnej „Parkitny”. Stadnina posiada 80 koni, głównie rasy Sp (szlachetna półkrew), w tym 25 kolorowych (srokatych, tarantowatych, izabelowatych). Stadnina ma w swojej ofercie naukę jazdy konnej dla początkujących i zaawansowanych, całoroczną naukę w krytej ujeżdżalni, jazdę w terenie, rajdy jedno i kilkudniowe, przejażdżki bryczką oraz organizowanie orszaków weselnych i ognisk. Do tego mniejsza stadnina koni znajduje się jeszcze w Krzaczyńcu.

Kowary to również miejsce umożliwiające uprawianie sportów lotniarskich, szczególnie paralotniarstwa.

W mieście podejmuje się również próby rozwoju saneczkarstwa, które na tym terenie popularne było w XIX wieku. Organizowane są imprezy typu zjazd saniami z Przełęczy Okraj do Podgórze.

Do atrakcji turystycznych Kowar zaliczyć należy:

1. Przełęcz Okraj – to urokliwa przełęcz górską położoną na wysokości 1046 m n.p.m. Jest to ważny węzeł szlaków turystyki pieszej. Można stąd udać się w Karkonosze lub przespacerować się Grzbieciem Lasockim. Na Przełęczy Okraj zlokalizowane jest samochodowe przejście graniczne z Republiką Czeską. Po drugiej stronie granicy, w Malej Upie znajduje się dość dobrze zagospodarowana infrastruktura turystyczna, zwłaszcza szlaki piesze, rowerowe i stoki do narciarstwa zjazdowego. Przełęcz Okraj to miejsce, przez które o każdej porze roku przewija się rzesza turystów, zarówno Polacy, Czesi, jak i obywatele innych państw. Przełęcz jest również atrakcją samą w sobie. Roztaczają się z niej wspaniałe widoki. Po polskiej stronie Przełęczy stoi schronisko „Na Przełęczy Okraj” oraz Strażnica Straży Granicznej, gdzie turysta może wynająć na noc pokój,
2. Wołowa Góra – wchodzi w skład północnego ramienia góry Czoło. Z racji swojego usytuowania w odległości 1200 m od wierzchołku Kowarskiego Grzbiecia oraz kopulastego kształtu jest wybitnym punktem widokowym. Na zachodzie rozciąga się pełna panorama Karkonoszy i Gór Izerskich, północny horyzont to: Kotlina Jeleniogórska, Góry Kaczawskie i Rudawy Janowickie,

zaś na wschodzie wiele pasm górskich Sudetów Środkowych, między innymi: Góry Wałbrzyskie, Masyw Ślęży, Góry Kamienne czy Góry Sowie. Po stokach Góry Wołowej prowadzą piesze i rowerowe szlaki. Jej szczyt jest również wykorzystywany jako startowisko dla paralotni.

3. „Sztolnie Kowary” – Podziemna Trasa Turystyczna – jest to podziemna trasa turystyczna w sztolni nr 9, udostępniona w 2000 r. Stanowi jedną z wielu sztolni wykonanych po II wojnie światowej przez poszukujących rudę uranu Rosjan. „Podziemna Trasa Turystyczna” liczy około 1200 m chodników, komór i grot podziemnych, gdzie zgromadzono skarby Walonów oraz eksponaty związane z wydobywaniem rud uranu. Przyrzyć się też można pracy górników, prześledzić rytm pozyskiwania i transportu urobku, a także doświadczyć emocji towarzyszących temu miejscu. Po kopalni grupy oprowadzane są przez wykwalifikowanych przewodników. Zwiedzanie chodników sztolni trwa około 1 godziny. Można zaobserwować z roku na rok rosnącą ilość zwiedzających kowarskie sztolnie (w 2000 roku 26 tys., w 2003 roku już 40 tys.), co dobrze rokuje na przyszłość zarówno dla samych sztolni, jak i dla innych kowarskich atrakcji turystycznych oraz samego miasta.
4. Podziemne Inhalatorium Radonowe – w 2002 r. w Centrum Wypoczynku i Odnowy Biologicznej „Jelenia Struga”, w unikalnej podziemnej sztolni powyrobiskowej zabytkowej kopalni uranu i żelaza w Kowarach, otworzono całkiem nowe Inhalatorium Radonowe. Powstało ono w przeznaczonym na ten cel, jednym z bocznych, podziemnych korytarzy, specjalnie do tego celu przystosowanym. Inhalatorium w Kowarach kontynuuje leczenie inhalacjami radonowymi prowadzonymi tutaj do 1989 r. i korzysta z bogatego dorobku klinicznego Ośrodków Naukowo Badawczych, kierowanych przez profesorów Wrocławskiej Akademii Medycznej, którzy prowadzili badania naukowe w inhalatorium w Kowarach. Kowarskie Inhalatorium jest jedynym w Polsce i piątym na świecie naturalnym podziemnym inhalatorium prowadzącym leczenie radonem zgodnie z wymogami speleoterapii. Podobne miejsca znajdują się tylko w Austrii, Niemczech, Włoszech i Stanach Zjednoczonych. W atmosferze urokliwej sztolni, w wygodnym ułożeniu i przy pełnym zabezpieczeniu przed nadmiernym ochłodzeniem, słuchając relaksacyjnej muzyki pacjenci mają szansę oddychania chłodnym i wilgotnym powietrzem,

wolnym od zanieczyszczeń i alergenów, zawierającym niewielkie ilości radonu wspomagającego leczenie szeregu chorób.

5. „Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska” – w Kowarach na terenie Fabryki Dywanów powstał „Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska”. Celem tego przedsięwzięcia jest stworzenie atrakcji turystycznej, jak również Centrum Informacyjnego Euroregionu Nysa. Odwiedzający ten Park mają możliwość zapoznania się z obiektami architektonicznymi takimi jak pałace, klasztory, kościoły, starówki miast dolnośląskich itp. odwzorowanymi dokładnie w skali 1:25. Modele są wykonane najnowszymi metodami technicznymi z materiałów odpornych na oddziaływanie warunków atmosferycznych, co umożliwia ich eksponowanie w naturalnym otoczeniu. Zieleń, piękno otaczającej przyrody, jak również filigranowe odtworzenie szczegółów, bardzo uatrakcyjnia i tak już piękne zabytki naszego regionu. W Parku podziwiać można miniatury: Pałacu i letniej rezydencji Królów Pruskich w Mysłakowicach, Kościoła Królów Pruskich w Mysłakowicach, Świątyni „Wang”, Pałacu Myśliwskiego w Bożkowie, Domu Gerharda Hauptmanna, Starówki Jeleniej Góry, Kościoła Św. Maternusa z Lubomierza, Ratusza i kamieniczek Lubomierza, Pałacu w Łomnicy, „Domu Wdowy” w Łomnicy, Schroniska „Szwajcarka”, Obserwatorium na Śnieżce, Kaplicy św. Wawrzyńca na Śnieżce, Pałacu „Boberstein”, Pałacu w Karpnikach, Dębowego Pałacyku w Karpnikach, Pałacu w Dąbrowicy, Pałacu w Wojanowie, Ratusza w Kowarach, Opactwa Cysterskiego w Krzeszowie, Cerkwi pw. św. Archanioła Michała w Sokołowsku, Zamku Książ, Dolnośląskiej chaty przysłupowej – Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu, Dwunastu Apostołów z Chełmska Śląskiego, Zamku Czocho, Schroniska Strzecha Akademicka, Schroniska Samotnia, Wieży rycerskiej w Siedlęcinie, Młyna Papierniczego w Dusznikach Zdroju oraz Zamku Chojnik. Z roku na rok liczba obiektów w Parku rośnie.

Na terenie Kowar można znaleźć podmioty oferujące usługi noclegowe o różnorodnym standardzie, zarówno dla grup zorganizowanych, jak i indywidualnych turystów. Obecnie baza noclegowa w gminie Kowary składa się m.in. z następujących obiektów:

- Pole biwakowe, ulica Karkonoska 16a,
- Villa „Jelenia Struga”, Podgórze 55,

- Hotelik „Nad Jedlicą”, Podgórze 26,
- Pokoje „Kuźnica”, ulica Leśna 1a,
- „Domek Magdalenka”, Podgórze 42,
- Schronisko PTTK „Na Przełęczy Okraj”, Przełęcz Okraj 1,
- Ośrodek wczasowo – kolonijny „Rudnik”, ulica Wiejska 55,
- Ośrodek wczasowy MSWiA „Przedwiośnie”, ulica Górnicza 22,
- Ośrodek Oświatowo – Wypoczynkowy „Wojków”, ulica Górna 2,
- Villa „Smyrna”, ulica Ogrodowa 21,
- Strażnica Straży Granicznej, Przełęcz Okraj 3,
- Zajazd „Victoria”, ulica Rejtana 10,
- Klub PSP „Ameryka”, ulica Jeleniogórska 2a,
- Gościniec „Na Starówce”, ulica 1 Maja 23,
- Pokoje „U Sławoja”, ulica Witosza 12,
- Pokoje Noclegowe „4 Pory Roku”, ulica 1 Maja 17,
- „Pokoje Gościnne”, Podgórze 38,
- Domek „Magdalenka”, Podgórze 42,
- Kwatera prywatna, ulica Nowa 19.

Wiele z tych obiektów oferuje również usługi w zakresie gastronomii. Wydaje się, że najbardziej dotkliwy jest brak miejsc noclegowych w obiektach typu pensjonaty lub prywatne kwatery o średnim standardzie. W wakacje, święta i długie weekendy wydaje się, że zainteresowanie pobytem w Kowarach jest większe niż możliwości. W tym względzie potencjał miasta jest niewykorzystany. Wyjściem z tej sytuacji byłaby rozbudowa i unowocześnienie bazy noclegowej. W ostatnich latach liczba miejsc noclegowych utrzymuje się bowiem na stałym poziomie – ponad 400 miejsc. Dodać należy, że w 2007 r. w Kowarach nocowało 11 733 turystów, w tym 561 z zagranicy. Udzielono im 30 675 noclegów (tab. 6). Oczywiście to nie wszyscy turyści, którzy odwiedzili miasto, wielu z nich bowiem nocuje w innych miejscowościach, choćby w pobliskim Karpaczu.

Baza noclegowa	2004	2005	2006	2007
Miejsca noclegowe ogółem	427	428	432	432
Udzielone noclegi ogółem	30069	33501	35691	30675
Udzielone noclegi turystom zagranicznym	1403	575	700	1645
Korzystający z noclegów ogółem	7574	10619	10920	11733
Korzystający z noclegów turyści zagraniczni	325	163	250	561

Tabela 6. Baza noclegowa w Kowarach

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Omawiając ruch turystyczny w mieście wskazać też można, że w okresie 1 września 2007 r. – 31 stycznia 2009 r. Centrum Informacji Turystycznej w Kowarach odwiedziły 3 143 osoby, w tym 258 turystów z Niemiec, 160 z Czech i 79 z innych krajów. Świadczy to o dużym zainteresowaniu miejscowością wśród turystów.

1.6. Struktura gospodarki lokalnej

Gospodarka gminy Kowary to przede wszystkim usługi oraz działalność produkcyjna. Rozwój szeroko rozumianych funkcji przemysłowych w Kowarach datuje się na XII w., kiedy odkryto pokłady rud żelaza. Do XVII w. miasto rozwijało się głównie dzięki górnictwu. Następnie rozpoczął się okres intensywnego rozwoju tkactwa. Ponowne zainteresowanie górnictwem obserwowane było w okresie międzywojennym XX w., kiedy wydobywano ponownie rudę żelaza potrzebną przemysłowi zbrojeniowemu III Rzeszy oraz około połowy lat 50., co wiązało się z górnictwem rud uranu. Do roku 1989 Kowary, wchodząc w skład Sudeckiego Okręgu Przemysłowego, były silnym ośrodkiem przemysłu maszynowego i włókienniczego. Lata 1969-1976 to okres budowy i uruchomienia w Kowarach nowej fabryki dywanów. W ostatnich latach funkcja przemysłowa gminy traci na ważności. Podobnie jak w całej Polsce oraz rozwiniętych krajach świata rośnie odsetek zatrudnionych w usługach. Spadek zatrudnienia w miejscowym przemyśle wiąże się głównie z zamykaniem zakładów, których konkurencyjność jest niska lub nie przeprowadzono w nich procesu udanej restrukturyzacji, a także z redukcją miejsc pracy w funkcjonujących przedsiębiorstwach.

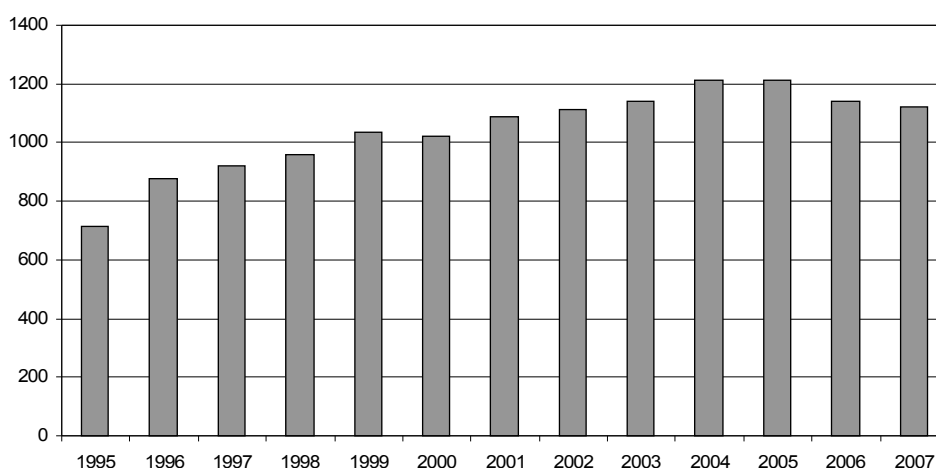
Obecnie na terenie miasta zlokalizowane są zakłady o różnym profilu produkcji, które różnią się między sobą wielkością, liczbą pracowników i stanem technicznym. Ogółem tereny przemysłowe, na których prowadzona jest działalność gospodarcza zajmują powierzchnię 50 ha. Miasto dysponuje obiektami i kompleksami budowlanymi oraz terenami przeznaczonymi na cele produkcyjne.

Służą temu głównie obecnie niewykorzystane tereny przemysłowe. W gminie Kowary, dzięki walorom naturalnym, pożądany staje się rozwój sektora towarzyszącego usługom: turystycznym, sportowo-rekreacyjnym i leczniczym. Do większych zakładów przemysłowych w Kowarach należą m.in.:

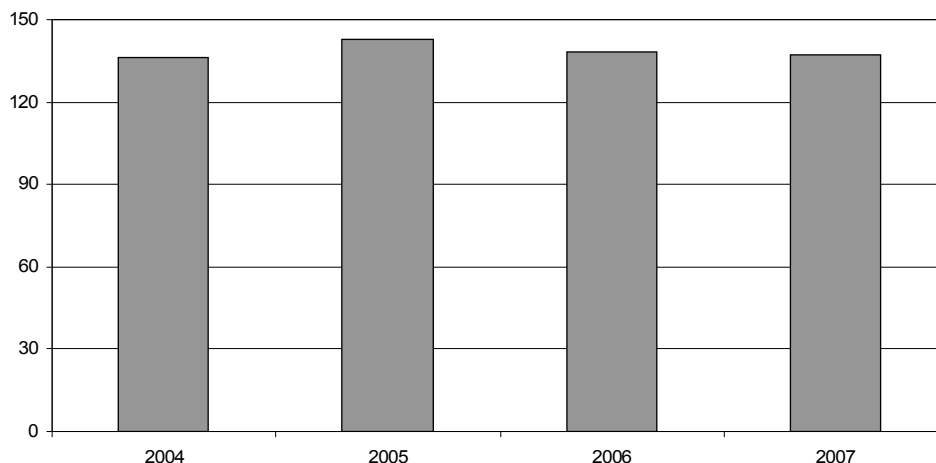
- Fabryka Dywanów „KOWARY” S.A.,
- ALUFORM Sp. z o.o. – konstrukcje z aluminium,
- KEMPF – budowa pojazdów specjalistycznych,
- KOMET – producent wpustów i klinów,
- LAKFAM – producent szlifierek narzędziowych,
- JURO-TRANS – przedsiębiorstwo drzewne,
- PHU „VERGE SPORT” Sp. z o.o. – produkcja odzieży kolarskiej.

Liczba podmiotów gospodarczych z sektora prywatnego do roku 2004 rosła, w ostatnich zaś latach spada (ryc. 5) – i jak wskazują dane Urzędu Miejskiego w Kowarach aktualnie to 1 068 podmiotów. Wśród nich zdecydowanie przeważają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – w 2006 roku było to 866 osób. Na Kowarach w 2006 r. działało również 50 spółek handlowych i 22 spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego.

Jeśli chodzi o podmioty sektora publicznego to ich liczba utrzymuje się w ostatnich latach na względnie stałym poziomie – w 2007 roku w Kowarach było 137 podmiotów gospodarki narodowej (ryc. 6).

Ryc. 5. Podmioty gospodarcze w Kowarach – sektor prywatny
Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Ryc. 6. Podmioty gospodarcze w Kowarach – sektor publiczny
 Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

1.7. Oświata i wychowanie

Zadania związane z edukacją i wychowaniem w Kowarach realizuje sieć placówek oświatowych. Podkreślić należy, że dziś są one dostosowane do zapotrzebowania mieszkańców, zarówno jeśli chodzi o liczbę placówek, jak i profil kształcenia. Jak można zauważyć, liczba uczniów w kowarskich szkołach zmniejsza się, a w związku z reformą oświatową i spadkiem liczby uczniów szkół podstawowych z pięciu szkół w 1999 r. dziś pozostały dwie (tab. 7) Obecnie funkcjonujące placówki całkowicie zaspokajają potrzeby edukacyjne mieszkańców – nie planuje się w najbliższym czasie uruchamiania nowych placówek.

Szkolnictwo w Kowarach		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Szkoły podstawowe	liczba szkół	5	4	3	3	3	3	3	2	2
	liczba uczniów	1 090	883	852	843	792	771	716	672	629
Gimnazja	liczba szkół	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	liczba uczniów	162	322	452	443	430	412	395	358	360
Licea ogólnokształcące ponadgimnazjalne	liczba szkół	-	-	-	1	1	1	1	1	1
	liczba uczniów	-	-	-	61	141	193	185	170	159
Licea ogólnokształcące uzupełniające dla dorosłych	liczba szkół	-	-	-	-	-	-	1	1	1
	liczba uczniów	-	-	-	-	-	-	0	27	11

Tabela 7 Szkolnictwo w Kowarach – liczba szkół i uczniów
 Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

W Kowarach mieszczą się: przedszkole, dwie szkoły podstawowe, gimnazjum i Zespół Szkół Ogólnokształcących. Wszystkie szkoły w mieście są szkołami publicznymi. Przedszkole i szkoły podstawowe prowadzone są przez miasto, zaś gimnazjum jest prowadzone w ramach porozumienia ze Starostą Jeleniogórskim przez jednostkę organizacyjną Powiatu Jeleniogórskiego – Zespół Szkół Ogólnokształcących w Kowarach. Zespół Szkół Ogólnokształcących obejmuje ponadto Liceum Ogólnokształcące oraz Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych. W mieście mieści się również Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna. Dodać trzeba, że w Kowarach nie ma w ogóle szkolnictwa specjalnego, ale dzieci z dysfunkcjami w miarę możliwości uczęszczają do ogólnodostępnych szkół, gdzie zapewnia się im odpowiednie wsparcie. Wszystkie szkoły w mieście z myślą o swoich uczniach prowadzą szeroki wachlarz zajęć pozalekcyjnych.

Szkoła	Szkoła Podstawowa nr 1	Szkoła podstawowa nr 3	Zespół Szkół Ogólnokształcących Gimnazjum
Adres	Kowary ul. Staszica 16	Kowary ul. 1 Maja 72	Kowary ul. Szkolna 1
Liczba uczniów w roku szkolnym 2008/2009	434	200	329
Liczba oddziałów w roku szkolnym 2008/2009	20	12	14
Liczba nauczycieli w roku szkolnym 2008/2009	36	24	37
Liczba pracowni komputerowych	1	1	2
Liczba stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu	36	18	34
Sala gimnastyczna	1	1	3

Tabela 8. Szkoły w Kowarach w roku szkolnym 2008/2009

Źródło: Urząd Miejski w Kowarach.

1.8. Ochrona zdrowia

W Kowarach mieści się szereg placówek ochrony zdrowia, które, w szczególności placówki opieki stacjonarnej, oferują swoje usługi nie tylko mieszkańcom Kowar, ale także i innych miejscowości, często nawet odległych.

W mieście działa Samodzielny Publiczny Specjalistyczny Zespół Gruźlicy i Chorób Płuc w Kowarach „Wysoka Łąka” przy ul. Sanatoryjnej 27, który świadczy usługi lecznicze na izolowanym oddziale gruźlicy oraz oddziałach, gdzie leczone są

choroby płuc, takie jak: astma, POCHP, zapalenie płuc, zapalenie oskrzeli, krzemica, pylica oraz inne.

Kolejną placówką opieki stacjonarnej jest Szpital „Bukowiec” – Powiatowe Centrum Zdrowia Sp. z o.o. w Kowarach przy ul. Sanatoryjnej 15. Szpital leczy na oddziałach: chorób wewnętrznych, dziecięcym, chirurgii ogólnej, ginekologiczno-położniczym i rehabilitacji. Dodatkowo, w ramach leczenia długoterminowego i opieki paliatywnej placówka dysponuje łózkami w Zakładzie Opiekuńczo Lecznicznym z opieką całodobową i rehabilitacją dla osób starszych oraz w Hospicjum (oba przy ul. Jeleniogórskiej 14).

W zakresie opieki ambulatoryjnej usługi w Kowarach świadczą m.in.:

1. Przychodnia w Kowarach, ul. 1 Maja 69 – w zakresie poradni ogólnej, pediatrycznej, chirurgicznej, ortopedycznej, laryngologicznej, diabetologicznej, rehabilitacyjnej, neurologicznej, zdrowia psychicznego, poradni dermatologicznej i chorób płuc,
2. Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Kowarach, Przychodnia Rejonowa, ul. 1 Maja 62,
3. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Cito-Med, ul. 1 Maja 2a,
4. Praktyka lekarska, ul. Leśna 2,
5. Praktyka lekarska, ul. 1 Maja 4.

Dodatkowo, usługi stomatologiczne świadczą prywatne praktyki stomatologiczne (mające także podpisane umowy z NFZ) przy ulicach: 1 Maja 4, 1 Maja 2a, Bocznej 1, Ogrodowej 54, Rzemieślniczej 21 i 1 Maja 25.

Potrzeby mieszkańców w zakresie zakupu leków i innych produktów medycznych zaspokajają cztery apteki. Są to następujące podmioty:

1. Kowarska – ul. 1 Maja 2a,
2. Nigella – ul. Dworcowa 10,
3. Przy Fontannie – ul. 1 Maja 8,
4. Śnieżka – 1 Maja 45.

W mieście mieści się również Dom Pomocy Społecznej (ul. Waryńskiego 38), Centrum Profilaktyki i Terapii Uzależnień (ul. Pstrowskiego 7) i Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna (ul. Pstrowskiego 7).

1.9. Kultura

W Kowarach organizowane są liczne imprezy kulturalno-sportowe o randze regionalnej i międzynarodowej: m.in. Międzynarodowe Zjazdy Saniami Rogatymi, Międzynarodowy Turniej Karate Funakoshi Shotokan, Kolarski Wjazd na Okraj oraz kulturalne, jak np. Kowarska Majówka, Międzynarodowe Sympozjum Sztuki Włókna.

Dwie główne instytucje zaspokajające potrzeby kulturalne mieszkańców to Miejski Ośrodek Kultury i Miejska Biblioteka Publiczna.

Miejski Ośrodek Kultury w Kowarach mieści się przy ul. Szkolnej 2, jest czynny od poniedziałku do soboty. Oferuje szereg różnorodnych zajęć, w szczególności skierowanych do dzieci i młodzieży. MOK w ramach Pracowni muzycznej oferuje naukę gry na instrumentach dętych (trąbka, saksofon, puzon, klarnet), na perkusji, keyboardzie, gitarze basowej, a także warsztaty wokalne „Kowarska Szansa na Sukces”. Przy MOK-u funkcjonuje Młodzieżowa Orkiestra Dęta. Ośrodek prowadzi również warsztaty plastyczne dla dzieci, kurs rysunku dla młodzieży i dorosłych, grupy teatralne – dziecięcą i młodzieżową, zespół taneczny dla dziewcząt oraz kółko szachowe dla dzieci i młodzieży. Przy Ośrodku działa Kowarska Orkiestra Rozrywkowa oraz zespół ludowy Kowarskie Wrzosi. W MOK-u odbywają się liczne wystawy w ramach Galerii Sztuki MOK oraz cykliczne imprezy, jak np. zabawa karnawałowa, Majówki Kowarskie, Dzień Dziecka, Dni Kowar, Dzień Kultury Romskiej, Dzień Seniora, świąteczne kolędowania, a także konkursy i turnieje. Latem Ośrodek prowadzi zajęcia półkolonijne w ramach „Lata w MOK-u”. Ośrodek wydaje Gazetę Kowarską. Z MOK współpracuje aktywne na polu wystawienniczym Stowarzyszenie Miłośników Kowar.

Miejska Biblioteka Publiczna mieści się również przy ul. Szkolnej 2, ma też swoją filię przy ul. Górnej 2. Biblioteka swoim czytelnikom oferuje czytelnię czasopism oraz książek, które nie są wypożyczane, ale udostępnianie na miejscu, a w swych zasobach w 2007 r. miała 35 618 woluminów. W tymże roku z usług biblioteki skorzystało 2040 czytelników (tab. 9).

Biblioteki w Kowarach	2004	2005	2006	2007
Biblioteki i filie	2	2	2	2
Pracownicy bibliotek	2	2	2	2
Czytelnicy w ciągu roku	1959	2001	2029	2040
Księgozbiór	34735	34985	35944	35618
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	80558	89180	90015	92725
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	163,78	167,73	171,6	173,68
Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	2903,05	2944,62	3047,65	3042,97
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	41,12	44,57	44,36	45,45

Tabela 9. Biblioteki w Kowarach

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

1.10. Sport i rekreacja

Jak wynika z kronik i zapisków historycznych Kowary od dawna były miastem sportu. Już w połowie XIX w. uprawiano tu sporty zimowe. Życie sportowe w mieście rozkwitło zwłaszcza po II wojnie światowej, a wychowani i wyszkoleni w Kowarach sportowcy osiągnęli najwyższe laury na arenie ogólnopolskiej i międzynarodowej. Współcześnie w Kowarach uprawia się wiele dyscyplin sportu zarówno w formie zorganizowanej, jak i indywidualnie, z czego miasto jest znane w kraju.

Krzewieniem kultury fizycznej zajmują się Miejski Klub Sportowy „Olimpia”, mający siedzibę w Kowarach przy ul. Karkonoskiej 14. W „Olimpii” działają drużyny piłkarskie: klasa A seniorów, Klasa Okręgowa Juniorów i Klasa Terenowa trampkarzy/młodzików. Dodatkowo trenują tu również sekcja piłki siatkowej – Olimpia „Victoria” Kowary – drużyny żeńska i męska, sekcje: piłki koszykowej, wędkarska.

W mieście funkcjonują również: Uczniowski Klub Sportowy „Sokolik”, Klub Sportowy „Funakoshi Shotokan Karate”, Stowarzyszenie Tenisa Ziemnego „Return” i Karkonoski Klub Paralotniowy w Kowarach.

Od 1997 r. można mówić o tworzeniu się sportu jeździeckiego w Kowarach, awłaściwie rekreacji. Prekursorem tej dyscypliny był Bogdan Parkitny. W ślady ojca Bogdana poszły jego dzieci Aleksandra i Rafał, którzy prowadzą zajęcia w ośrodku z adeptami jeździectwa. W ośrodku tym można pobierać naukę jazdy konnej, bardziej zaawansowani mogą odbywać przejażdżki konne po przepięknej okolicy.

1.11. Organizacje pozarządowe

Na terenie Kowar swoją siedzibę ma wiele organizacji pozarządowych, które znalazły tu dobre miejsce do rozwoju i odgrywają ważną rolę w życiu lokalnej społeczności. Podkreślić trzeba, że wiele tych podmiotów działa na obszarze znacznie szerszym niż samo miasto – często na poziomie powiatu albo nawet województwa czy kraju. Na podstawie informacji Urzędu Miejskiego w Kowarach i Bazy Danych Stowarzyszenia Klon/Jawor (www.bazy.ngo.pl) wskazać można na następujące podmioty:

1. Stowarzyszenie Miłośników Kowar, ul. Górnicza 1 – zarejestrowane w 1993 r., ma na celu propagowanie miasta Kowary w kraju i poza jego granicami, w tym walorów turystycznych i krajobrazowych Kowar i okolic, a także historii miasta, współdziała w pracach związanych z ochroną środowiska, w tym ochroną wód, powietrza, ziemi i krajobrazu, współpracę z polskimi miejscowościami w kraju i za granicą, współpracę z władzami miasta i innymi organizacjami w sprawach dotyczących problemów ekologicznych, zagospodarowania przestrzennego miasta, prowadzenie działalności wydawniczej, zorganizowanie i prowadzenie ośrodka tradycji, będącego zaczątkiem muzeum miejskiego.
2. Stowarzyszenie Rozwoju Przedsiębiorczości i Rynku Pracy w Kowarach, ul. Zamkowa 9 – działające od 1997 r., zajmuje się szeroką działalnością na rzecz rozwoju przedsiębiorczości, rynku pracy i przeciwdziałania bezrobociu, w tym: opracowywaniem i realizacją programów szkoleniowych, konferencji, sympozjów w tym dotyczących integracji z Unią Europejską, kierowanych do osób bezrobotnych, prowadzących i zamierzających prowadzić działalność gospodarczą, świadczeniem wszechstronnej pomocy informacyjno-doradczej dla podejmujących oraz rozwijających działalność gospodarczą, w tym potencjalnych inwestorów, tworzeniem Banku Informacji Gospodarczej, źródeł i form finansowania działalności gospodarczej, warunków, kryteriów ich przyznawania przez instytucje finansowe, podejmowaniem różnorodnych działań na rzecz lokalnego wzrostu gospodarczego i adaptacji do wymagań gospodarki rynkowej i światowej konkurencji, w tym promocji regionu, aktywnym przeciwdziałaniem bezrobociu, prowadzeniem edukacji

gospodarczej, ekonomicznej finansowej, prawnej, technicznej, społecznej, organizacją i prowadzeniem inkubatorów przedsiębiorczości dla osób podejmujących i prowadzących działalność gospodarczą, w tym szczególnie dla bezrobotnych i niepełnosprawnych, wspieraniem przedsiębiorczości na terenach wiejskich, promocją małej przedsiębiorczości.

3. Stowarzyszenie Tenisa Ziemnego „RETURN” w Kowarach, ul. 1 Maja 1a – aktywne od 2000 r., zajmuje się propagowaniem, organizowaniem i rozwijaniem działalności w zakresie gry w tenisa ziemnego.
4. Stowarzyszenie „EUROJEDYNKA”, ul. Staszica 16 – zarejestrowane w 2003 r., to zrzeszenie mające na celu wspieranie Szkoły Podstawowej Nr 1 w Kowarach, promowanie szkoły oraz przygotowanie uczniów do uczestnictwa w życiu Europy.
5. Stowarzyszenie Ludzi Dobrej Woli „JEDLICA”, ul. Waryńskiego 29/2 – powstało w 2004 r. i zajmuje się bezinteresowną, charytatywną pomocą mieszkańcom Kowar, a w razie potrzeby mieszkańcom innych miejscowości w kraju i za granicą. Pomaga też instytucjom oświatowym, kulturalnym, sportowym i służby zdrowia, pomaga w pozyskiwaniu środków na remont zabytków, bierze udział w akcjach związanych z ochroną środowiska, promuje i wspiera pracę wolontariuszy.
6. Miejski Klub Sportowy „OLIMPIA” Kowary, ul. Karkonoska 14/1 – działa od 1996 r., zajmuje się propagowaniem, organizowaniem i rozwijaniem sportu oraz stworzeniem członkom odpowiednich warunków do uprawiania kultury fizycznej i turystyki. Stowarzyszenie organizuje sekcje sportowe w różnych dyscyplinach sportu, prowadzi i organizuje szkolenia sportowe, propaguje wśród młodzieży i społeczeństwa Kowar sport i turystykę, zapewnia odpowiednie warunki do uprawiania wychowania fizycznego, sportu i turystyki.
7. Towarzystwo Polsko-Austriackie, Oddział w Kowarach, ul. Szkolna 2 – prowadzi działalność na rzecz pogłębienia przyjaznych stosunków polsko-austriackich oraz rozwoju współpracy gospodarczej, kulturalnej, naukowo-technicznej i sportowo-turystycznej pomiędzy Rzeczypospolitą Polską a Republiką Austrii. Oddział ma też na celu zaznajamianie społeczeństwa polskiego z życiem społeczeństwa Austrii, jej historią, sztuką i kulturą oraz osiągnięciami społeczno-gospodarczymi.

8. Koło Nr 3 Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Kowarach, ul. Szkolna 2 – ma na celu działalność na rzecz poprawiania warunków socjalno-bytowych emerytów, rencistów i inwalidów, uczestniczenie w życiu społecznym przez współdziałanie z organami władzy i administracji publicznej, samorządowej, ze związkami zawodowymi oraz innymi organizacjami społecznymi, gospodarczymi i spółdzielczymi. Organizuje życie kulturalne emerytów, rencistów i inwalidów, reprezentuje ich interesy wobec organów władzy i administracji publicznej, samorządowej oraz popularyzuje problemy tych kategorii społecznych wśród ogółu ludności.
9. Oddział Katolickiego Stowarzyszenia „CIVITAS CHRISTIANA”, ul. Pstrowskiego 7 – organizacja ma wizję kształtowania rzeczywistości polskiej w oparciu o chrześcijańską koncepcję człowieka i świata, ujętą w społecznym nauczaniu Kościoła rzymskokatolickiego oraz zgodnie z polską tradycją narodową.
10. Jeleniogórskie Stowarzyszenie Osób Bezrobotnych Oddział w Kowarach, ul. Zamkowa 5 – głównym celem stowarzyszenia jest walka z bezrobociem oraz z jego negatywnymi zjawiskami społecznymi.
11. Stowarzyszenie Matek Samotnych „SAMMA”, ul. Dworcowa 9/3 – udziela pomocy samotnym rodzicom, aktywnie działało na rzecz przywrócenia funduszu alimentacyjnego.
12. Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Koło Pomocy Dzieciom Specjalnej Troski w Kowarach, ul. Pstrowskiego 7 – Towarzystwo Przyjaciół Dzieci jest stowarzyszeniem prowadzącym działalność pożytku publicznego. Praca Towarzystwa opiera się na pracy społecznej, ochotniczej członków i wolontariuszy. Do zadań TPD należy organizacja: świetlic, zabaw, imprez plenerowych a także pomoc rodzinie w wychowaniu dziecka niepełnosprawnego poprzez rehabilitację społeczną i zawodową.
13. Polski Komitet Pomocy Społecznej, Zarząd Miejski, ul. Pstrowskiego 7.
14. Towarzystwo Miłośników Sań Rogatych, Podgórze 55.
15. Stowarzyszenie Romów w Kowarach, ul. Waryńskiego 13/4.
16. Stowarzyszenie Wędkarskie „ALTERNATYWA”, ul. Lipowa 6/52.
17. Społeczny Komitet Walki z Gruźlicą i Chorobami Płuc – Stowarzyszenie Pomocy Chorym, ul. Sanatoryjna 27.
18. Karkonoski Klub Paralotniowy w Kowarach, ul. Brzozowa 6/60.

19. Klub Sportowy „Funakoshi Shotokan Karate”.
20. Polski Związek Hodowców Gołębi Poczтовых, Sekcja Kowary.
21. Ochotnicza Straż Pożarna w Kowarach, ul. Zamkowa 2a.
22. Karkonoskie Stowarzyszenie Promocji Szpitala „Bukowiec”, ul. Sanatoryjna 15.
23. Fundacja „CARITA”, ul. Borusiaka 9.
24. Klub Radości i Trzeźwości, ul. Pstrowskiego 7.
25. Uczniowski Klub Sportowy „Sokolik”, ul. Górna 2.
26. Fundacja TAMWIA PATRONIMIA, ul. Rzemieśnicza 21/8.

2 Wyznaczenie obszaru rewitalizowanego

2.1. Uspołecznienie procesu przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji

Istotnym elementem procesu opracowywania Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Kowary były konsultacje społeczne, umożliwiające przedstawicielom różnorodnych instytucji i organizacji oraz mieszkańcom Kowar udział w dyskusjach nad programem rewitalizacji. Przyjęły one formę spotkań warsztatowo-konsultacyjnych, które miały na celu przedstawienie zainteresowanym logiki działań rewitalizacyjnych, omówienie dokumentów i wytycznych określających kształt i treść programu oraz włączenie przedstawicieli lokalnej społeczności do procesu tworzenia dokumentu. Przede wszystkim dotyczyło to konieczności zidentyfikowania najbardziej zagrożonych obszarów miasta oraz rozeznania potrzeb rewitalizacyjnych.

W spotkaniach udział wzięli m.in. przedstawiciele władz miasta, radni, pracownicy Urzędu Miasta i jego jednostek organizacyjnych, a także lokalni liderzy i działacze organizacji pozarządowych. Dzięki nim udało się wskazać na najbardziej zagrożone obszary i preferowane działania rewitalizacyjne.

2.2. Metoda identyfikacji obszaru rewitalizowanego

Obszar rewitalizowany został wyznaczony w oparciu o analizę danych statystycznych dostarczonych przez Urząd Miejski w Kowarach, Powiatowy Urząd Pracy w Jeleniej Górze i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach. Dane posłużyły do określenia i wyliczenia wskaźników pozwalających wskazać obszar kwalifikujący się do wsparcia w ramach programu rewitalizacji. Wyznaczając obszar rewitalizowany, zgodnie z *Wytycznymi dotyczącymi przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji jako podstawy udzielania wsparcia z Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007-2013*, posłużono się następującymi kryteriami i wskaźnikami:

Kryterium 1: Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia;

Wskaźnik: Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności;

Kryterium 2: Wysoka stopa długotrwałego bezrobocia;

Wskaźnik: Udział długotrwałe bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym;

Kryterium 3: Niekorzystne trendy demograficzne

Wskaźnik: Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców

Kryterium 4: Niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej;

Wskaźnik: Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób.

Za obszar kwalifikujący się do wsparcia w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji uznano ten obszar miasta, który charakteryzuje się wyższą intensywnością negatywnych zjawisk opisanych wyżej wymienionymi wskaźnikami. Za podstawową jednostkę analityczną przyjęto ulicę. Dla każdej z nich obliczona została wielkość zastosowanego wskaźnika, a następnie porównana ze średnią wartością tego wskaźnika dla obszaru całego miasta.

2.3. Diagnoza miasta pod względem przyjętych kryteriów identyfikacji obszaru wsparcia

Analizowana miejscowość na dzień 13 lutego 2009 r. liczyła sobie 11730 mieszkańców. Poniższa tabela prezentuje rozkład ludności miasta z podziałem na ulice (tab. 10).

Ulica	liczba ludności
Akacyjowa	0
Aleja Księżnej Fedory Reuss	0
Aleja Gielniaka	0
Aleja Wolności	114
Bema	257
Bielarska	154
Boczna	233
Borusiaka	40
Brzozowa	366
Buczka	65
Bukowa	41
Chopina	156
Cicha	9
Dworcowa	51
Główna	110
Goździkowa	21
Górna	56
Górnicza	562
Izerska	72
Jagiellońska	141
Jaśminowa	51
Jeleniogórska	434
Kaczawska	20
Kalinowa	29
Kamiennogórska	0

Karkonoska	142
Karpacka	29
Kasztanowa	10
Klonowa	107
Kopernika	53
Kościuszki	138
Kowalska	395
Krokusowa	37
Kwiatowa	36
Leśna	542
Lipowa	355
Łąkowa	35
Łomnicka	233
Mickiewicza	13
Matejki	522
Malinowa	20
Nadrzeczna	92
Norwida	11
Nowa	86
Ogrodowa	453
Parkowa	0
Pensjonatowa	29
Plac Franciszkański	3
Pocztowa	111
Podgórze	127
Polna	40
Poprzeczna	68
Prusa	46
Przełęcz Okraj	0
Pstrowskiego	85
Reja	225
Rejtana	44
Różana	8
Rzemieśnicza	334
Sanatoryjna	153
Sienkiewicza	153
Słoneczna	118
Staszica	115
Stefana Batorego	189
Szkolna	275
Świerkowa	10
Świętej Anny	101
Tkaczy	156
Topolowa	137
Tulipanowa	15
Uroczą	45
Waryńskiego	545
Wiejska	712
Witosa	128
Władysława Jagiellończyka	0
Wojska Polskiego	267
Zamkowa	104
Źródlana	89
1 Maja	1007
Ogółem	11730

Tabela 10. Ludność Kowar wg ulic

Źródło: Urząd Miejski w Kowarach.

2.3.1. Kryterium 1: Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia

Problemem występującym w Kowarach jest ubóstwo i wykluczenie społeczne, skoncentrowane szczególnie na niektórych obszarach miasta. Osobami objętymi różnego typu kwestiami społecznymi prowadzącymi do ubóstwa i ekskluzji zajmuje się Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej.

Ze świadczeń pomocy społecznej skorzystało w 2008 r. w Kowarach 986 rodzin. 843 osoby uzyskały zasiłki, co stanowi 7,19% wszystkich mieszkańców. W 2008 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach na świadczenia z pomocy społecznej w postaci zasiłków i pomocy w naturze wydał 907 616,00 zł, a na całość pomocy społecznej 1 839 949,00 zł. Osobom potrzebującym MOPS świadczy pomoc nie tylko w postaci różnego typu zasiłków (m.in. stałych, okresowych, celowych) i pomocy w naturze, ale również w postaci opłacania składek na ubezpieczenie zdrowotne, usług opiekuńczych, pobytu w Domu Pomocy Społecznej, dodatków mieszkaniowych i świadczeń rodzinnych. Ośrodek prowadzi również pomoc w ramach programu „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, świadczy pomoc kombatantom, organizuje prace społecznie użyteczne itp. Wydatki na różnego typu pomoc świadczoną przez MOPS oraz liczbę korzystających rodzin zawiera poniższa tabela.

Rodzaj świadczeń	Liczba rodzin (rodzina mogła korzystać z różnych form pomocy jednocześnie)	Liczba świadczeń	Koszt świadczeń
Pomoc społeczna	986	133 615	1 839 949 zł
Dodatki mieszkaniowe	330	2 777	422 941 zł
Świadczenia rodzinne	677	21 613	2 185 779 zł
Zaliczki alimentacyjne	110	2 298	363 986 zł
Świadczenia z funduszu alimentacyjnego	124	569	167 200 zł
Razem	2 227	160 872	4 979 855 zł

Tabela 11. Świadczenia udzielone przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach.

Poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego mierzony jest wskaźnikiem liczby osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności. Dla Kowar wskaźnik ten wynosi 71,87.

Miejscowość	Liczba ludności	Liczba osób korzystających z zasiłków	Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności
Kowary	11730	843	71,87

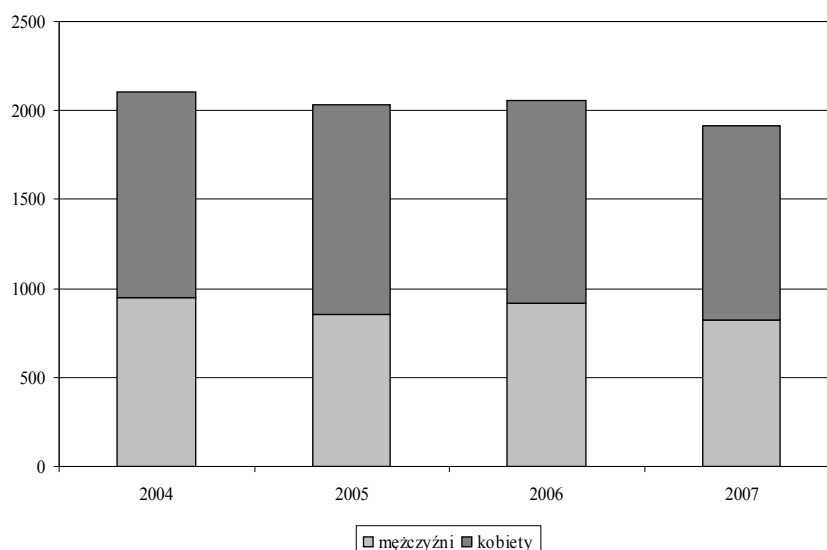
Tabela 12. Poziom ubóstwa i wykluczenia w Kowarach

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach.

2.3.2. Kryterium 2: Wysoka stopa długotrwałego bezrobocia

Kolejnym problemem, ściśle wiążącym się z kwestią ubóstwa i ekskluzji społecznej jest bezrobocie, przy czym dodać należy, że w mieście nie należy ono do wysokich, ale w jego obrębie są obszary, gdzie liczba bezrobotnych jest znacząca.

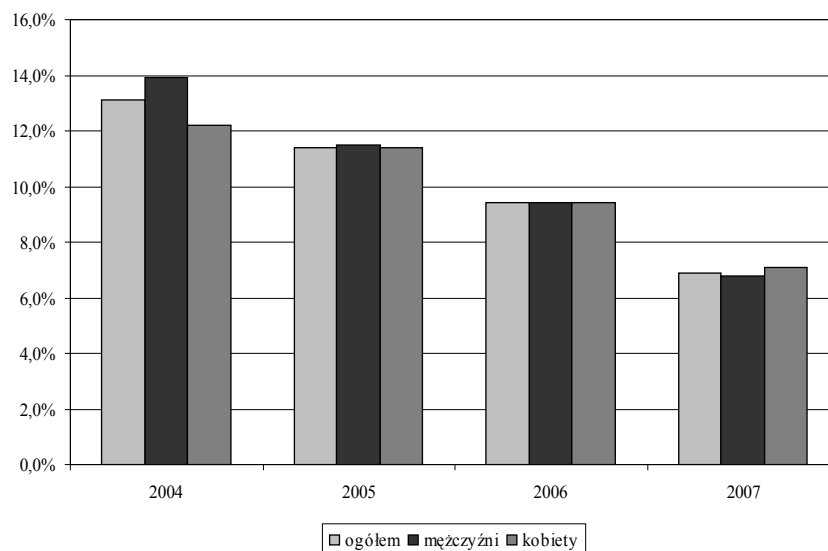
W Kowarach pracują niecałe 2000 osób, co stanowi około 25% mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Ryc. 7. Pracujący wg płci

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Jeśli zaś chodzi o poziom bezrobocia to w ostatnich latach stopa bezrobocia w mieście obniżyła się znacząco – z 13,1% w 2004 roku do 6,9% w 2007 roku. Aktualnie stopa bezrobocia wśród kobiet jest minimalnie wyższa niż wśród mężczyzn, jednakże w 2004 roku była ona niższa.

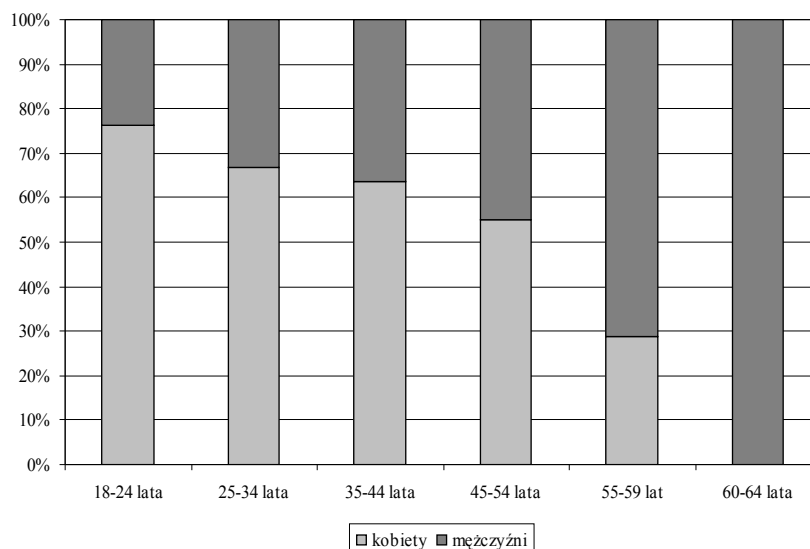

Ryc. 8. Stopa bezrobocia wg płci

Źródło: Bank Danych Regionalnych, Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Na 30 listopada 2008 r. w Kowarach było 493 bezrobotnych, co stanowiło 6% osób w wieku produkcyjnym, w tym 146 osób, czyli 30% bezrobotnych posiadało prawo do zasiłku. 22% osób bez pracy stanowią bezrobotni długotrwale.

Wśród ogółu osób bezrobotnych kobiety stanowią 59%, zaś mężczyźni 41%. Bardzo duże różnice – jeśli chodzi o rozkład osób bezrobotnych według płci – zachodzą, gdy dodatkowo uwzględnimy kryterium wieku. Zdecydowanie więcej jest bezrobotnych kobiet w młodszych grupach wiekowych – im starsza grupa wiekowa tym więcej jest bezrobotnych mężczyzn. Oczywiście nie wynika to wcale z większych szans starszych kobiet na pracę w Kowarach, ale raczej z częstszego przechodzenia kobiet po 50. roku życia na różnego typu świadczenia zastępujące dochód z pracy – renty, emerytury, zasiłki przedemerytalne.

Ryc. 9. Bezrobotni wg płci i wieku w Kowarach
 Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Jeleniej Górze.

Dane Powiatowego Urzędu Pracy wskazują, że 43% bezrobotnych ma wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne. To znacząco utrudnia znalezienie pracy i ogranicza szansę na podjęcie zatrudnienia.

Wysoka stopa bezrobocia długotrwałego mierzona jest wskaźnikiem udziału długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym. Dla Kowar wskaźnik ten wynosi 1,39.

Miejscowość	Liczba ludności	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Liczba osób bezrobotnych	Liczba osób długotrwanie bezrobotnych	Udział długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym
Kowary	11730	7887	493	110	1,39

Tabela 13. Stopa bezrobocia długotrwałego w Kowarach
 Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Jeleniej Górze.

2.3.3. Kryterium 3: Niekorzystne trendy demograficzne

Niekorzystne trendy demograficzne – wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym i spadek w wieku przedprodukcyjnym obserwowane są zarówno na poziomie kraju, jak i w skali lokalnej, w tym w Kowarach. Jak już wskazano wcześniej (zob. rozdz. 1.2; ryc. 4) w mieście mamy do czynienia z postępującym spadkiem liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym – z 26% w 1995 r. do 15% w 2009 r.

Wzrasta natomiast liczba ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym. Przy obecnych tendencjach w najbliższych latach proces starzenia się ludności miasta będzie przybierał na sile.

Niekorzystne trendy demograficzne mierzone są wskaźnikiem udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców. Dla Kowar wskaźnik ten wynosi 17,48.

Ulica	Liczba ludności	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców
Akacyjowa	0	0	0,00
Aleja Księżnej Fedory Reuss	0	0	0,00
Aleja Gielniaka	0	0	0,00
Aleja Wolności	114	36	31,58
Bema	257	50	19,46
Bielarska	154	19	12,34
Boczna	233	63	27,04
Borusiaka	40	12	30,00
Brzozowa	366	20	5,46
Buczka	65	12	18,46
Bukowa	41	6	14,63
Chopina	156	24	15,38
Cicha	9	2	22,22
Dworcowa	51	8	15,69
Główna	110	16	14,55
Goździkowa	21	2	9,52
Górna	56	6	10,71
Górnicza	562	138	24,56
Izerska	72	15	20,83
Jagiellońska	141	41	29,08
Jaśminowa	51	0	0,00
Jeleniogórska	434	82	18,89
Kaczawska	20	3	15,00
Kalinowa	29	2	6,90
Kamiennogórska	0	0	0,00
Karkonoska	142	22	15,49
Karpacka	29	11	37,93
Kasztanowa	10	1	10,00
Klonowa	107	9	8,41
Kopernika	53	15	28,30
Kościuszki	138	26	18,84
Kowalska	395	52	13,16
Krokusowa	37	0	0,00
Kwiatowa	36	9	25,00
Leśna	542	139	25,65
Lipowa	355	28	7,89
Łąkowa	35	4	11,43
Łomnicka	233	46	19,74
Mickiewicza	13	1	7,69
Matejki	522	110	21,07

Malinowa	20	2	10,00
Nadrzeczna	92	16	17,39
Norwida	11	1	9,09
Nowa	86	5	5,81
Ogrodowa	453	64	14,13
Parkowa	0	0	0,00
Pensjonatowa	29	3	10,34
Plac Franciszkański	3	2	66,67
Pocztowa	111	23	20,72
Podgórze	127	16	12,60
Polna	40	3	7,50
Poprzeczna	68	9	13,24
Prusa	46	1	2,17
Przełęcz Okraj	0	0	0,00
Pstrowskiego	85	11	12,94
Reja	225	60	26,67
Rejtana	44	12	27,27
Różana	8	3	37,50
Rzemieślnicza	334	26	7,78
Sanatoryjna	153	38	24,84
Sienkiewicza	153	29	18,95
Słoneczna	118	29	24,58
Staszica	115	21	18,26
Stefana Batorego	189	53	28,04
Szkolna	275	68	24,73
Świerkowa	10	1	10,00
Świętej Anny	101	27	26,73
Tkaczy	156	10	6,41
Topolowa	137	23	16,79
Tulipanowa	15	0	0,00
Urocza	45	4	8,89
Waryńskiego	545	118	21,65
Wiejska	712	99	13,90
Witosa	128	8	6,25
Władysława Jagiellończyka	0	0	0,00
Wojska Polskiego	267	47	17,60
Zamkowa	104	17	16,35
Źródlana	89	9	10,11
1 Maja	1007	162	16,09
Ogółem	11730	2050	17,48

Tabela 14. Niekorzystne trendy demograficzne w Kowarach

Źródło: Urząd Miejski w Kowarach.

2.3.4. Kryterium 4: Niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej

Kolejnym problemem, a zarazem kryterium umożliwiającym identyfikację obszaru wsparcia jest wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej. W mieście działalność gospodarczą aktualnie prowadzi 1 068 podmiotów.

Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować można niewielki spadek liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – przy czym dotyczy to jednostek

sektora prywatnego. Jak można zauważyć podmiotów sektora publicznego jest niewiele i liczba ta utrzymuje się na względnie stałym poziomie (zob. rozdz. 1.6).

Prowadzenie działalności gospodarczej mierzone jest wskaźnikiem liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób. Dla Kowar wskaźnik ten wynosi 9,10.

Miejscowość	Liczba ludności	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób
Kowary	11730	1068	9,10

Tabela 15. Prowadzenie działalności gospodarczej w Kowarach

Źródło: Urząd Miejski w Kowarach.

2.4. Istotne informacje dotyczące diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej w mieście

2.4.1. Tereny przemysłowe i powojkowe

Brak na terenie miasta Kowary, terenów przemysłowych i powojkowych przewidzianych do rewitalizacji systemowej.

2.4.2. Wydajność energetyczna budynków.

Na terenie rewitalizowanym 100% obiektów budowlanych jest zbudowana przed rokiem 1945. Zniszczenia II Wojny Światowej nie dotknęły tego obszaru, przez co i układ urbanistyczno – architektoniczny jak i tkanka budynków nie uległa zniszczeniu. Jednakże okres 1945-1989 prowadził do systematycznego niszczenia tej tkanki. W chwili obecnej budynki mieszkalne są w większości sprzedane i zarządzane przez wspólnoty mieszkaniowe. Gmina tak i wspólnoty systematycznie poprawia wydajność energetyczną budynków poprzez remonty czy system dopłat np. do źródeł ciepła. Powoduje to poprawę tych obiektów, jednakże prace potrwać jeszcze wiele lat.

2.4.3. Potrzeby osób niepełnosprawnych

Zgodnie z danymi Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. w Kowarach zamieszkiwało 1807 osób niepełnosprawnych powyżej 15 roku życia, w tym 1429 z

prawnie orzeczoną niepełnosprawnością i 378 niepełnosprawne tylko fizycznie. 55% osób niepełnosprawnych to kobiety, 45% mężczyźni.

Jednocześnie wskazać należy na obecność i specjalne potrzeby niepełnosprawnych dzieci. W kowarskich Szkołach Podstawowych Nr 1 i 3 uczą się dzieci z niżej wymienionymi dysfunkcjami rozwoju:

- wada wymowy – 86 uczniów,
- wada postawy fizycznej -118 uczniów,
- niepełnosprawność psychologiczna – 105 uczniów,
- wady psychiczne i fizyczne – 4 uczniów,
- dysleksja rozwojowa – 7 uczniów,
- obniżone możliwości poznawcze, deficyty percepcyjne, zakłócenia sfery motywacyjnej i emocjonalnej, zaniedbania środowiskowe i dydaktyczne (obniżone wymagania programowe) – 17 uczniów,
- porażenie mózgowe – 1 osoba,
- upośledzenie mózgowe w stopniu głębokim – 2 osoby,
- upośledzenie mózgowe w stopniu lekkim – 1 osoba,
- epilepsja – 3 osoby,
- niedowład kończyn – 2 osoby,
- niedosłuch – 1 osoba,
- ADHD – 2 osoby.

W Kowarach nie ma placówek edukacji specjalnej, a szkoły podstawowe starają się zapewnić uczniom możliwie najlepszą opiekę. Wskazać tu należy na potrzebę zapewnienia dzieciom niepełnosprawnym możliwie najlepszych warunków rozwoju, a także diagnozy i korekty ich dysfunkcji, co mogłoby stworzyć projektowane Centrum Wczesnej Profilaktyki Zdrowotnej.

Dodać trzeba, że na rzecz osób niepełnosprawnych działają w Kowarach również organizacje pozarządowe. Przede wszystkim aktywność taką podejmuje Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, Koło Pomocy Dzieciom Specjalnej Troski w Kowarach, kładące nacisk na rehabilitację społeczną i zawodową dzieci niepełnosprawnych. Na rzecz niepełnosprawnych osób starszych działa w Kowarach Koło Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów.

2.4.4. Potrzeby imigrantów, mniejszości narodowych i etnicznych oraz uchodźców

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. prezentowane dla poziomu powiatów wskazują, że w powiecie ziemskim jeleniogórskim, w skład którego wchodzi Kowary, narodowość niepolską zadeklarowało 239 osób. Nie pozwala to jednak na szersze rozpatrzenie problemów mniejszości w gminie.

Stąd dla analizy problemów mniejszości narodowych i etnicznych oprócz trzeba się na informacjach Urzędu Miasta w Kowarach, którego dane wskazują, że na terenie gminy zamieszkuje około 170 osób należących do społeczności romskiej. Znajdują się oni w bardzo trudnej sytuacji ekonomicznej, w przytłaczającej większości są klientami pomocy społecznej. Romowie w Kowarach zamieszkują w mieszkaniach komunalnych w budynkach wielorodzinnych w wielu punktach miasta. Ze względu na dużą liczbę dzieci i wielopokoleniowość rodzin romskie mieszkania są zazwyczaj przeludnione.

Aby polepszyć sytuację ekonomiczną Romów Urząd Miejski od 2004 r. przystąpił do realizacji „Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce”. W 2008 r. otrzymał około 210 000,00 zł na realizację Programu z przeznaczeniem na: zapewnienie ofert pracy za zadłużenie czynszowe, remonty domów i mieszkań w których zamieszkują Romowie, finansowanie uczęszczania dzieci romskich do przedszkola, naukę czytania i pisanie dorosłych Romów, świetlice środowiskowe, wyjazd dzieci na kolonie, wypłatę stypendiów motywacyjnych dla uczniów romskich, organizację „Dni Kultury Romskiej” oraz zakup podręczników i wyprawek dla uczniów romskich.

Realizacja Programu niewątpliwie poprawia sytuację mniejszości, konieczne są jednak dalsze działania instytucji publicznych na rzecz społeczności romskiej, zarówno w postaci wsparcia ekonomicznego, jak również działań integracyjnych, edukacyjnych itp.

Ze względu na to, że Romowie zamieszkują w różnych częściach miasta, ich liczebność na obszarze rewitalizowanym jest niewielka (kilka osób), jednak cele rewitalizacji i projektowane zadania jak najbardziej uwzględniają potrzeby tej mniejszości.

Dodać trzeba jeszcze, że w mieście funkcjonuje Stowarzyszenie Romów w Kowarach, które również aktywnie włącza się w rozwiązywanie problemów tej mniejszości.

2.5. Wyznaczenie obszaru rewitalizowanego

Na podstawie analiz danych statystycznych obrazujących wskaźniki przyjętych do wyznaczenia powyższego obszaru rewitalizowanego kryteriów wskazany został obszar wsparcia. Na terenie Kowar nie przewiduje się wyznaczania terenu wsparcia dla inwestycji mieszkaniowych.

Teren rewitalizowany ma powierzchnię 24,5 ha i jest zamieszkiwany przez 2340 osoby, co stanowi 20% ogółu mieszkańców.

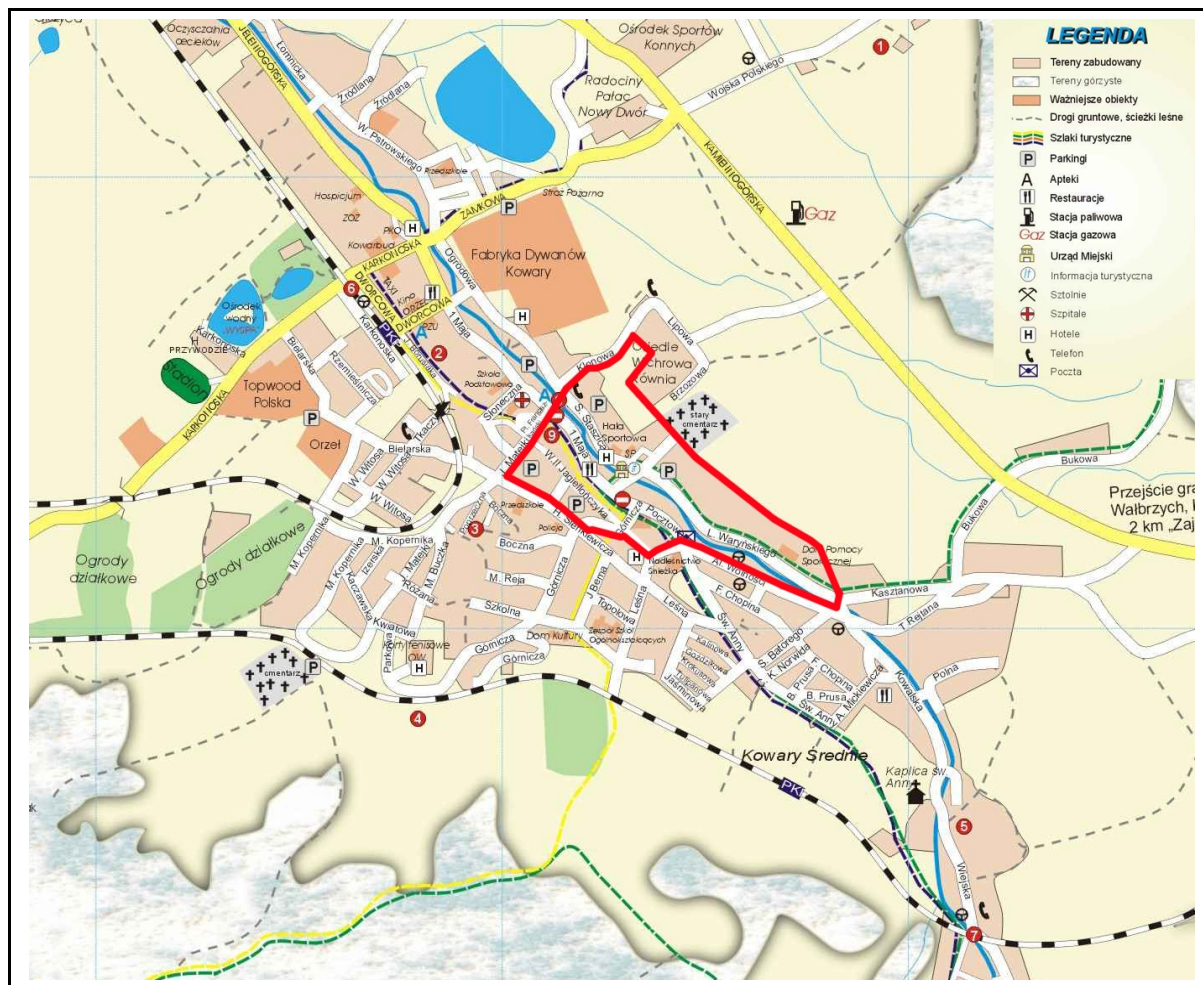
Obszar ten obejmuje teren wyznaczony następującymi ulicami i granicami: Klonowa (ulica zamyka obszar rewitalizacji, ale nie jest do niego włączona), Stanisława Staszica, Ludwika Waryńskiego, Aleja Wolności (ulica zamyka obszar rewitalizacji, ale nie jest do niego włączona), Pocztowa, Władysława II Jagiellończyka, Górnicza, Henryka Sienkiewicza (ulica zamyka obszar rewitalizacji, ale nie jest do niego włączona), Plac Franciszkański (zamyka obszar rewitalizacji, ale nie jest do niego włączony). Teren przeznaczony do rewitalizacji obejmuje 6 ulic – zestawiono je w poniższej tabeli.

Ulica	Liczba mieszkańców na 13.02.2009
Pocztowa	111
1 Maja	1007
Ludwika Waryńskiego	545
Stanisława Staszica	115
Górnicza	562
Władysława II Jagiellończyka	0
Ogółem dla obszaru wsparcia	2340
Ogółem dla miasta	11730

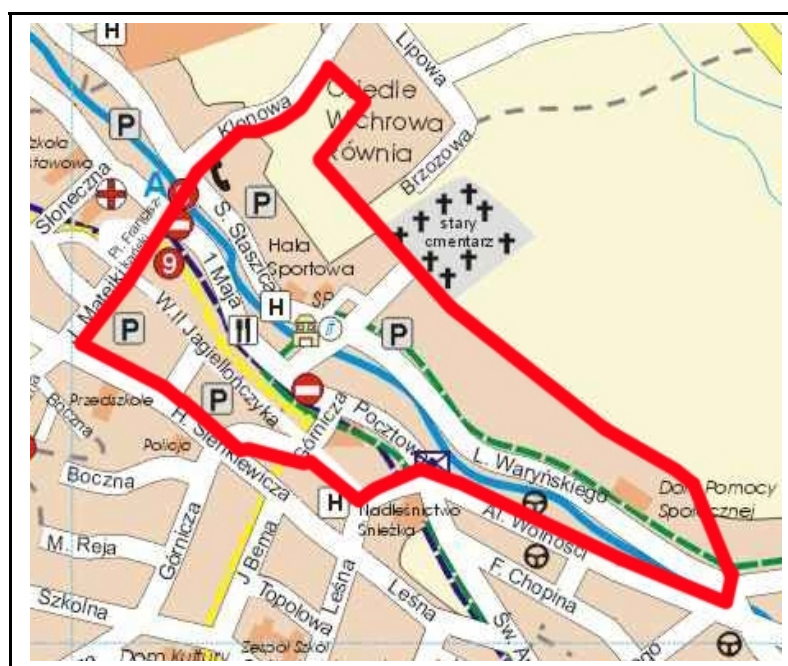
Tabela 16. Obszar rewitalizowany wg ulic

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Urząd Miejski w Kowarach.

Poniższe mapy prezentują obszar rewitalizowany i jego usytuowanie na tle miasta.

Ryc. 10. Obszar rewitalizowany na tle miasta Kowary
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Urząd Miejski w Kowarach.

Ryc. 11. Obszar rewitalizowany
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Urząd Miejski w Kowarach.

2.6. Diagnoza obszaru rewitalizowanego pod względem przyjętych kryteriów identyfikacji

Wyznaczony obszar rewitalizacji określono na podstawie kryteriów takich, jak: wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia, wysoka stopa długotrwałego bezrobocia, niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej oraz niekorzystne trendy demograficzne. Obszar zakwalifikowany do wsparcia w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji charakteryzuje się wyższą intensywnością negatywnych zjawisk opisanych wyżej wymienionymi wskaźnikami niż całe miasto Kowary.

2.6.1. Kryterium 1: Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia

Na obszarze wsparcia znacząco wyższy jest poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego mierzony liczbą osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności – wynosi on 94,87, podczas gdy dla miasta 71,87. Najwyższe notowania wskaźnik ten przyjmuje na ul. Waryńskiego, Pocztowej i Staszica – znacząco przekraczając 100.

Ulica	Liczba mieszkańców	Liczba osób korzystających z zasiłków	Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności
Pocztowa	111	14	126,13
1 Maja	1007	67	66,53
Ludwika Waryńskiego	545	74	135,78
Stanisława Staszica	115	14	121,74
Górnicza	562	53	94,31
Władysława Jagiellończyka	0	0	0,00
Ogółem dla obszaru wsparcia	2340	222	94,87
Ogółem dla miasta	11730	843	71,87

Tabela 17. Poziom ubóstwa i wykluczenia na obszarze wsparcia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Urząd Miasta w Kowarach, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kowarach.

Z powyższej tabeli wynika więc, że wskaźnik: liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności na obszarze wsparcia wynosi 94,87 i jest wyższy od ww. wskaźnika dla całego miasta, który wynosi 71,87. Uprawnia to do zakwalifikowania wskazanego obszaru jako obszaru wsparcia w Lokalnym Programie Rewitalizacji.

2.6.2. Kryterium 2: Wysoka stopa długotrwałego bezrobocia

Kolejnym kryterium przesadzającym o wyborze danego obszaru jest wyższa stopa bezrobocia długotrwałego. Udział osób długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym w mieście Kowary wynosi 1,39, zaś na obszarze wsparcia 3,54. Widać tu więc znaczącą różnicę – długotrwanie bezrobocie jest na obszarze wsparcia znacząco wyższe niż na pozostałym obszarze Kowar. Prawie połowa osób długotrwanie bezrobotnych z Kowar zamieszkuje na obszarze wsparcia, a ogółem liczy on tylko 20% mieszkańców miasta.

Obszar	Liczba mieszkańców	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Liczba osób długotrwanie bezrobotnych	Udział długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym
Ogółem dla obszaru wsparcia	2340	1440	51	3,54
Ogółem dla miasta	11730	7887	110	1,39

Tabela 18. Stopa długotrwałego bezrobocia na obszarze wsparcia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Urząd Miasta w Kowarach, Powiatowy Urząd Pracy w Jeleniej Górze.

Z powyższej tabeli wynika, że wskaźnik: udział osób długotrwanie bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym na obszarze wsparcia wynosi 3,54 i jest wyższy od ww. wskaźnika dla całego miasta, który wynosi 1,39. Uprawnia to do zakwalifikowania wskazanego obszaru jako obszaru wsparcia w Lokalnym Programie Rewitalizacji.

2.6.3. Kryterium 3: Niekorzystne trendy demograficzne

Kryterium umożliwiającym zakwalifikowanie danego obszaru jako obszaru wsparcia w LPR są również niekorzystne trendy demograficzne. Charakteryzują się one znaczącą liczbą osób starszych – w wieku poprodukcyjnym w stosunku do osób w wieku przedprodukcyjnym czy produkcyjnym. Wykorzystywanym tu wskaźnikiem jest udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców, który w Kowarach wynosi 17,48, zaś na obszarze wsparcia 19,74. Największą wartość

wskaźnik ten przyjmuje na ul. Górniczej, co świadczy o dużej koncentracji osób starszych na tym terenie.

Ulica	Liczba mieszkańców	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców
Pocztowa	111	23	20,72
1 Maja	1007	162	16,09
Ludwika Waryńskiego	545	118	21,65
Stanisława Staszica	115	21	18,26
Górnicza	562	138	24,56
Władysława II Jagiellończyka	0	0	0,00
Ogółem dla obszaru wsparcia	2340	462	19,74
Ogółem dla miasta	11730	2050	17,48

Tabela 19. Niekorzystne trendy demograficzne na obszarze wsparcia
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Urząd Miasta w Kowarach.

Z powyższej tabeli wynika więc, że wskaźnik: udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców na obszarze wsparcia wynosi 19,74 i jest wyższy od ww. wskaźnika dla całego miasta, który wynosi 17,48. Uprawnia to do zakwalifikowania wskazanego obszaru jako obszaru wsparcia w Lokalnym Programie Rewitalizacji.

2.6.4. Kryterium 4: Niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej

Kolejne wykorzystane kryterium to niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej. Choć przyjęty do rewitalizacji obszar obejmuje ściśle centrum miasta, w którym zwykle zlokalizowane są różnego typu punkty handlowe i usługowe, liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 osób jest tu nieco niższa niż liczona dla całego miasta. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 osób wynosi tu 9,02, zaś dla całego miasta 9,10. Najbardziej ubogie pod względem aktywności gospodarczej są ul. Waryńskiego i Górnicza, gdzie wskaźnik wynosi odpowiednio 2,94 i 2,67.

Ulica	Liczba mieszkańców	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób
Pocztowa	111	26	23,42
1 Maja	1007	142	14,10
Ludwika Waryńskiego	545	16	2,94
Stanisława Staszica	115	11	9,57
Górnicza	562	15	2,67
Władysława II Jagiellończyka	0	1	0,00
Ogółem dla obszaru wsparcia	2340	211	9,02
Ogółem dla miasta	11730	1068	9,10

Tabela 20. Wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej na obszarze wsparcia
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Urząd Miasta w Kowarach.

Z powyższej tabeli wynika więc, że wskaźnik: liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób na obszarze wsparcia wynosi 9,02 i jest niższy od ww. wskaźnika dla całego miasta, który wynosi 9,10. Uprawnia to do zakwalifikowania wskazanego obszaru jako obszaru wsparcia w Lokalnym Programie Rewitalizacji.

Obszar rewitalizacji dla miasta Kowary został więc wyznaczony w oparciu o 4 wskaźniki, których wartości dla obszaru wsparcia i całego miasta zestawiono w poniższej tabeli (tab. 21).

Wskaźniki	Wartość wskaźnika dla obszaru wsparcia	Wartość dla miasta Kowary
Liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności	94,87	71,87
Udział długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym	3,54	1,39
Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców	19,74	17,48
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób	9,02	9,10

Tabela 21. Obszar wsparcia – wskaźniki
Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z powyższej tabeli w oparciu o 4 wskaźniki: liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1 tys. ludności, udział

długotrwale bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym, udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców oraz liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób wyznaczono obszar wsparcia w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji. Obszar zakwalifikowany do wsparcia charakteryzuje się wyższą intensywnością negatywnych zjawisk opisanych wyżej wymienionymi wskaźnikami niż całe miasto Kowary.

3 Cele rewitalizacji

3.1. Uspołecznienie procesu określania celów rewitalizacji

Wyznaczanie celów rewitalizacji, odbyło się przy udziale przedstawicieli społeczności lokalnej Kowar – przedstawicieli władz miasta, pracowników Urzędu Miasta i jego jednostek organizacyjnych, lokalnych liderów i działaczy organizacji pozarządowych, jak również zainteresowanych mieszkańców miasta.

Praca nad celami rewitalizacji przyjęła postać spotkań warsztatowo-konsultacyjnych. Zespół opracowujący dokument zaproponował listę celów rewitalizacji, a następnie podczas warsztatów przeprowadził analizę preferencji i oczekiwań społeczności lokalnej, ze szczególnym uwzględnieniem artykułowanych potrzeb mniejszości romskiej i dzieci niepełnosprawnych. W rezultacie wyłoniono listę celów uznanych przez lokalną społeczność za priorytetowe. Została ona następnie zagregowana do dwóch celów ogólnych i w tej postaci zaakceptowana przez uczestników warsztatów i włączona do dokumentu.

Przedstawiciele lokalnej społeczności za niezwykle istotną misję uznali konieczność służenia mieszkańcom, szczególnie tym zagrożonym wykluczeniem społecznym, jak również działania na rzecz uatrakcyjnienia turystycznego miejscowości – upatrując w ruchu turystycznym szansy ożywienia społecznego i gospodarczego miejscowości.

3.2. Zidentyfikowane cele rewitalizacji

Cel 1 Rewitalizacja przestrzeni publicznej w trosce o jakość życia mieszkańców i rozwój turystyki
--

Atrakcyjne przestrzenie publiczne wzmocniają zarówno jakość życia mieszkańców, jak również potencjał turystyczny miejscowości. Wzrost ruchu turystycznego niesie za sobą również korzyści dla mieszkańców miasta. Rozwój turystyki, przy aktywności władz miejskich, daje szansę na rozwój działalności gospodarczej w tej dziedzinie, a tym samym na nowe miejsca pracy, co przeciwdziała negatywnym tendencjom w zakresie bezrobocia i wykluczenia społecznego. Tu szczególnie wskazać należy na obszar rewitalizowany, bowiem ze

względu na to, że stanowi on centrum miasta, jest osią ruchu turystycznego. Jest tu więc szansa na nowe inwestycje.

Najważniejszą, służącą turystom i mieszkańcom, inwestycją którą chcą zrealizować mieszkańcy jest Rewitalizacja przestrzeni publicznej w Centrum etap I. Zadanie będzie obejmowało przebudowę ulicy Pocztowej, połączenie ul. Górniczej z ul. Jagiellończyka oraz plac na zapleczu budynku 1 Maja 20 z bramą. W ramach zadania zostanie odnowiona nawierzchnia, ustawione ławki, oświetlenie i elementy zieleni. Przebudowa tego fragmentu pozwoli zrewitalizować układ urbanistyczny – architektoniczny miasta, wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków. Inwestycja ta pozwoli również na połączenie z jedną z głównych atrakcji turystycznych miasta czyli starówką. W miarę możliwości finansowych miasta i prac zostanie wykonany drugi etap rewitalizacji centrum, również będącego wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków jako zabytkowy układ urbanistyczny, który obejmować będzie tereny publiczne pomiędzy ul. Pocztowa a rzeką Jedlicą oraz łącznik pomiędzy ul. Pocztową i ul. Jagiellończyka.

Funkcję turystyczną wzmocni również będzie utworzenie E-strefy – punktu z nieodpłatnym dostępem do Internetu, z którego korzystać będą mogli również przebywający w mieście turyści. Punkt wesprze w tym zakresie działalność Centrum Informacji Turystycznej.

Cel 2 Działania na rzecz integracji i rozwoju dla przeciwdziałania ekskluzji społecznej
--

Lokalny Program Rewitalizacji winien kłaść nacisk na przeciwdziałanie i likwidację negatywnych zjawisk społecznych, w szczególności ubóstwa, bezrobocia, czy wykluczenia społecznego. Obszar wsparcia jest bowiem terenem, gdzie negatywne zjawiska charakteryzują się jeszcze większym natężeniem.

Przeciwdziałaniu ekskluzji służyć będzie utworzenie Centrum Integracji i Tradycji Miasta w budynku „B” Kowarskiego Ratusza. Centrum planowane jest jako wielofunkcyjna placówka, w której realizowane będą zadania podejmowane przez instytucje publiczne i organizacje pozarządowe na rzecz osób wykluczonych np. szkolenia dla bezrobotnych, integracja Romów, zajęcia dla dzieci z rodzin ubogich i patologicznych. Mieścić będzie się tu również Dom Tradycji Miasta Kowary.

Podkreślić należy duże znaczenie tego typu placówek dla przeciwdziałania

wykluczeniu społecznemu i patologiom. Ich działania z jednej strony obejmują ofertę nakierowaną na likwidację niepożądanych zjawisk społecznych np. kursy dla bezrobotnych, zajęcia dla Romów, ale z drugiej strony poprzez ofertę edukacyjno-kulturalną promują wyższe wartości i pobudzają aspiracje. W ten sposób przeciwdziałają zjawiskom dziedziczenia biedy i wykluczenia społecznego. W Centrum możliwe będzie również prowadzenie zajęć dla dzieci i młodzieży o tematyce regionalnej i historycznej, co uatrakcyjni proces kształcenia i pozwoli na rozbudzanie zainteresowań historią i kulturą regionu u młodych ludzi. Wzmocni również więzi lokalne i poczucie obywatelskości mieszkańców Kowar.

Dzięki istnieniu Centrum zostaną wsparte instytucje i organizacje pełniące kluczowe funkcje na rzecz społeczności lokalnej obszaru wsparcia.

Niezwykle ważnym zadaniem jest utworzenie przy Szkole Podstawowej Nr 1 Centrum Wczesnej Profilaktyki Zdrowotnej. Docelowo będzie z niego korzystało około 400 uczniów na poziomie szkoły podstawowej, w tym dzieci niepełnosprawne. Centrum pozwoli na wczesne wykrywanie oraz likwidację wad rozwoju psychicznego dziecka, wad wymowy, mikrodeficytów powodujących problemy w nauce oraz terapię dysfunkcji.. Utworzone tu zostaną sale terapii zajęciowej i pokój metodyczny. Wskazać trzeba na niezwykle wartość tego projektu dla poprawy sytuacji dzieci i przeciwdziałania wykluczeniu. Z jednej strony z Centrum skorzystają dzieci ze zdiagnozowanymi dysfunkcjami, które dzięki tej placówce będą miały większą szansę na pokonanie problemów. Dodać należy, że rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi, ze względu na duże wydatki na rehabilitację i konieczność opieki nad dziećmi, najczęściej mają problemy finansowe, stąd Centrum, oferujące nieodpłatne usługi, będzie dla nich dużym wsparciem. Działalność Centrum jest szczególnie ważna dla rodzin ubogich i tych, w których występuje bezrobocie, bowiem one najczęściej nie mogą sobie pozwolić na duże wydatki związane z zajęciami poprawiającymi dysfunkcje. Napomknąć też należy, że wszystkie projekty skierowane na wsparcie rodzin i dzieci, wzmocniają, wprawdzie w sposób minimalny, ale jednak, w politykę prorodzinną, nakierowaną na zmianę niekorzystnych trendów demograficznych.

Centrum zostanie utworzone w wyremontowanym, dotychczas ze względu na stan techniczny nieużywanym, budynku Szkoły Podstawowej Nr 1. Dodać należy, że budynek ten, podobnie jak dwa pozostałe budynki szkoły są wpisane do rejestru zabytków (zob. rozdz. 1.4), stąd jego remont zapobiegnie dalszej dewastacji zabytku

oraz poprawi estetykę całego obiektu szkolnego. Do budynku dobudowana zostanie także klatka schodowa, gdzie zainstalowana będzie platforma dla niepełnosprawnych, co umożliwi korzystanie z Centrum dzieciom niepełnosprawnym.

Istotnym projektem jest również utworzenie E-strefy – punktu publicznego dostępu do Internetu w piwnicy Kowarskiego Ratusza. Punkt zapewnił będzie nieodpłatny dostęp do Internetu dla chętnych mieszkańców Kowar i turystów. Stworzy on dzieciom i młodzieży, szczególnie tej z biednych rodzin z obszaru wsparcia, możliwość spędzania wolnego czasu w sposób interesujący, a także umożliwi poszukiwanie informacji w celach edukacyjnych. Dodatkowo z Punktu skorzystać będą mogli również dorośli mieszkańcy np. poszukujący pracy. Dziś przeglądanie ofert pracy w Internecie oraz przesyłanie dokumentów aplikacyjnych przez sieć to przecież standard. Te osoby, które nie radzą sobie z obsługą sprzętu komputerowego będą mogli skorzystać z pomocy osoby obsługującej Punkt.

Działaniami wzmacniającymi procesy rewitalizacyjne są przedsięwzięcia podejmowane w obszarze tzw. zadań społecznych. Tu priorytet kładziony jest przede wszystkim na mniejszość romską. Ze względu na występujące wśród Romów powszechne ubóstwo i bezrobocie niezbędne jest dalsze prowadzenie działań w ramach „Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce”. Aktywizacja Romów prowadzona będzie w Centrum Integracji i Tradycji Miasta.

ZADANIA:

1. Centrum Wczesnej Profilaktyki Zdrowotnej
2. Rewitalizacja przestrzeni publicznej w Centrum Etap I
3. Centrum Integracji i Tradycji Miasta

ZADANIA SPOŁECZNE:

1. Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce

3.3. Wskaźniki określające cele rewitalizacji

CEL 1

Rezultat

Zmodernizowane atrakcyjne turystycznie miejskie przestrzenie publiczne sztuk 1 – rok osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika 2013

Produkt

Powierzchnia odnowiona z zakresu drobnej infrastruktury przestrzeni publicznej – 10200m² - rok osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika 2013

CEL 2

Rezultat

Liczba uczniów korzystającej z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektu – 432 uczniów- rok osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika 2013

Liczba osób korzystająca z Centrum – sztuk 300 - rok osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika 2013

Produkt

Powierzchnia budynku/pomieszczeń poddana renowacji – 678,10m² rok osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika 2013

Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury szkolnej i/lub specjalnej i/lub kształcenia ustawicznego i /lub edukacji specjalnej – 413m² rok osiągnięcia wartości docelowej wskaźnika 2013

Załączniki

Załącznik 1. Lista inwestycji.

Prezentowane poniżej przedsięwzięcia są przewidziane do realizacji w ramach Priorytetu 9 „Miasta” RPO

Inwestycje – lista podstawowa

Nazwa projektu	Wnioskodawca	Całkowita wartość projektu w PLN	Wartość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek w EUR – kurs wg NBP z dn.30.01.2009; 4, 4392 EUR = PLN)	Okres realizacji projektu	Przewidywane wnioski o płatność w kolejnych latach (EUR)
Centrum Wczesnej Profilaktyki Zdrowotnej	Gmina Kowary	2 100 000	1 470 000 (331 140,74)	2010	331 140,74
Rewitalizacja przestrzeni publicznej w Centrum Etap I	Gmina Kowary	4 066 000	2 846 200 (641 151,55)	2010-2011	64115,55
Centrum Integracji i Tradycji Miasta	Gmina Kowary	2 650 000	1 855 000 (417 868,00)	2010-2011	417 868
Ogółem		8 816 000	6 171 200 1 390 160,38		

Inwestycje – lista rezerwowa

Nazwa projektu	Wnioskodawca	Całkowita wartość projektu w PLN	Wartość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek w EUR – kurs wg NBP z dn.; 1 EUR = PLN)	Okres realizacji projektu	Przewidywane wnioski o płatność w kolejnych latach (EUR)
E-strefa – punkt publicznego dostępu do Internetu	Gmina Kowary	375 000	262 500 (59132,20)	2010	59132,20
Rewitalizacja przestrzeni publicznej w Centrum Etap II	Gmina Kowary	2 133 000	1 493 100 (33634,38)	2011-2012	(33634,38)
Ogółem		2508000	1 755 600 (92766,58)		

Lista zadań społecznych

Gmina Kowary zapewnia, iż na potrzeby ewaluacji RPO WD udostępni dostępne informacje dotyczące realizowanych przedsięwzięć społecznych.

Nazwa projektu	Organizator	Całkowita wartość projektu w PLN	Wartość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek w EUR – kurs wg NBP z dn. ; 1 EUR = PLN)	Okres realizacji projektu
Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce	Gmina Kowary	210 000	0	2009
Szkolenie dla osób zamieszkujących obszar rewitalizowany chcących rozpocząć działalność gospodarczą	Gmina Kowary	7000	0	2010-2011
Ogółem		217000		

Załącznik 2. Matryce logiczne projektów

MATRYCA LOGICZNA PROJEKTU		Priorytet „Miasta”	Wnioskodawca	
Tytuł projektu Centrum Wczesnej Profilaktyki Zdrowotnej			Partnerzy projektu	
Adresaci/grupa docelowa Dzieci i młodzież z terenu miasta Kowary				
Przewidywana data zgłoszenia wniosku o dofinansowanie (kwartał i rok)	Przewidywana data rozpoczęcia inwestycji np. data zawarcia umowy z wykonawcą pierwszego zamówienia (kwartał i rok)	Przewidywana data zakończenia rzeczowego inwestycji np. data odbioru (kwartał i rok)	Ilość przetargów	Przewidywana data ogłoszenia ostatniego zamówienia publicznego
II kwartał 2009	II kwartał 2010	IV kwartał 2010	1	IV kwartał 2010
Cel ogólny projektu Określić szerszy /strategiczny cel projektu	Logika interwencji	Obiektywnie weryfikowalne wskaźniki	Źródła weryfikacji	Założenia/ryzyko
Rezultaty Określić najbardziej konkretne rezultaty do osiągnięcia w krótkim czasie	Poprawa warunków nauczania i możliwości rozwoju osób uczących się poprzez przedsięwzięcia inwestycyjne w placówkach edukacyjnych.	Wartość rezultatu i jednostki miary osoby 432	Lista uczniów w szkole.	Założenia: Liczba uczniów korzystających z infrastruktury wspartej będzie na stałym poziomie Skuteczna promocja i rozpowszechnienie informacji Ryzyko: Brak zainteresowania funkcjonowaniem Centrum Zmniejszająca się liczba dzieci.
Produkty Określić bezpośrednie, policzalne efekty realizacji projektu	Powierzchnia zmodernizowanych obiektów infrastruktury szkolnej i/lub specjalnej i/lub kształcenia ustawicznego i /lub edukacji specjalnej	Wartość produktu i jednostka miary Powierzchnia 413 m ²	Dokumentacja techniczna, protokół odbioru	Założenie: Realizacja inwestycji zgodnie z założeniami projektowymi i normami przewidzianymi dla tego rodzaju przedsięwzięć Ryzyko: Przeciągające się procedury Niesolidni i nierzetelni wykonawcy
Zadania Należy wyliczyć najważniejsze zadania, które doprowadzą do założonego celu	1. oczyszczenie powierzchni działki z przybudówek (prace rozbiórkowe), 2. podłączenie budynku do sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, 3. przebudowa wewnętrznych pomieszczeń obiektu pod kątem przystosowania na salę terapii, w odniesieniu do potrzeb osób niepełnosprawnych, 4. dobudowa klatki schodowej zewnętrznej z platformą dla niepełnosprawnych, 5. modernizacja i przebudowa istniejącej kotłowni trocinowej na gazową, 6. remont pomieszczeń i zewnętrznej części	Wydatki/koszty całkowite w PLN (wskazanie indykatywne) 2 100 000,00	Założenia: Prawidłowy przebieg procedur przetargowych Terminowość transz dofinansowania UE Ryzyko: Wzrost kosztów materiałów budowlanych i wzrost kosztów pracy Niestabilność kursu euro	
		Szacunek wydatków/kosztów kwalifikowanych w PLN 2 100 000,00		
		Wysokość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek EUR) 1 470 000 (331 140,74)		

	budynku. 7. Promocja		
Sytuacja wyjściowa	<p>Obecna baza szkolna, w skład której wchodzi zabytkowe budynki, jest nieprzystosowana do potrzeb nowoczesnej szkoły: małe pomieszczenia, brak wentylacji. Dodatkowo budynki nie są nieprzystosowane dla osób niepełnosprawnych, brakuje pomieszczeń do wykorzystania na sale terapii zajęciowej. Stwierdzić jednocześnie należy potrzebę wsparcia dzieci ze zdiagnozowanymi deficytami rozwojowymi, a powoli zwiększający się przyrost naturalny sprawia, że za kilka lat ilość dzieci w wieku szkolnym się zwiększy.</p>		
Oznaczenie projektu	<p> ☐ Projekt z zakresu mieszkalnictwa ☒ Projekt dotyczy zapewnienia zrównoważonego rozwoju oraz poprawy atrakcyjności miasta ☒ Projekt dotyczy oferowania usług promujących równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych, uchodźców i imigrantów oraz ludzi młodych ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu przemysłowego ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu powojkowego ☐ Przedsięwzięcie społeczne z zerową wnioskowaną kwotą wsparcia </p>		

MATRYCA LOGICZNA PROJEKTU		Priorytet „Miasta”	Wnioskodawca	
Tytuł projektu Rewitalizacja przestrzeni publicznej w Centrum Etap I			Gmina Kowary	
Adresaci/grupa docelowa Mieszkańcy miasta, turyści odwiedzający Kowary		Partnerzy projektu		
Przewidywana data zgłoszenia wniosku o dofinansowanie (kwartał i rok)	Przewidywana data rozpoczęcia inwestycji np. data zawarcia umowy z wykonawcą pierwszego zamówienia (kwartał i rok)	Przewidywana data zakończenia rzeczowego inwestycji np. data odbioru (kwartał i rok)	Ilość przetargów	Przewidywana data ogłoszenia ostatniego zamówienia publicznego
II kw. 2009	I kw. 2010	II kw. 2011	2	IV kw. 2009
Logika interwencji				
Cel ogólny projektu Określić szerszy /strategiczny cel projektu	Podniesienie atrakcyjności turystycznej oraz modernizacja i polepszenie funkcjonalności miejskich przestrzeni publicznych	Obiektywnie weryfikowalne wskaźniki	Źródła weryfikacji	Założenia/ryzyko
Rezultaty Określić najbardziej konkretne rezultaty do osiągnięcia w krótkim czasie	Zmodernizowane atrakcyjne turystycznie miejskie przestrzenie publiczne	Wartość rezultatu i jednostki miary Szt. 1	Dokumentacja techniczna, protokół odbioru	Założenie: Skuteczna promocja i rozpowszechnianie informacji Ryzyko: Brak zainteresowania ze strony turystów, akty wandalizmu
Produkty Określić bezpośrednie, policzalne efekty realizacji projektu	Powierzchnia odnowiona z zakresu drobnej infrastruktury przestrzeni publicznej	Wartość produktu i jednostka miary 10200 m ²	Ewidencja gruntów	Założenie: realizacja inwestycji zgodnie z założeniami projektowymi i normami przewidzianymi dla tego rodzaju przedsięwzięć Ryzyko: nierzetelność i niesolidność wykonawców
Zadania Należy wyliczyć najważniejsze zadania, które doprowadzą do założonego celu	Wymian nawierzchni, Oświetlenie, Elementy małej architektury Promocja	Wydatki/koszty całkowite w PLN (wskazanie indykatywne) 4 066 000		Założenie: Prawidłowy przebieg procedur przetargowych, terminowość transz dofinansowania Ryzyko: wzrost kosztów materiałów budowlanych i kosztów pracy, spadek kursu euro
		Szacunek wydatków/kosztów kwalifikowanych w PLN 4 066 000		
		Wysokość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek EUR) 2 846 200 (641115,55)		
Sytuacja wyjściowa	W chwili obecnej przestrzeń publiczna pomiędzy wzdłuż ulicy Pocztowej, tereny publiczne pomiędzy ul. Pocztową i rzeką Jedlicą, połączenie ul. Górniczej z ul. Jagiellończyka oraz plac na zapleczu budynku 1 Maja 20 z bramą są w złym stanie technicznym, nie odzwierciedlającym ani zabytkowego ani turystycznego charakteru miasta. Rewitalizacja tego obszaru podniesie atrakcyjność turystyczną miasta oraz pozwoli otworzyć zabytkowy charakter miasta. Istotnym faktem jest wpisanie tego terenu do Wojewódzkiego Rejestru układu urbanistycznego pod numerem 822/J decyzja z 16.03.1984 roku.			
Oznaczenie projektu	☐ Projekt z zakresu mieszkalnictwa ☒ Projekt dotyczy zapewnienia zrównoważonego rozwoju oraz poprawy atrakcyjności miasta ☐ Projekt dotyczy oferowania usług promujących równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych, uchodźców i imigrantów oraz ludzi młodych ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu przemysłowego ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu powojkowego ☐ Przedsięwzięcie społeczne z zerową wnioskowaną kwotą wsparcia			

MATRYCA LOGICZNA PROJEKTU		Priorytet „Miasta”	Wnioskodawca	
Tytuł projektu Centrum Integracji i Tradycji Miasta			Gmina Kowary	
Adresaci/grupa docelowa Mieszkańcy miasta, grupy marginalizowane, mniejszości narodowe		Partnerzy projektu		
Przewidywana data zgłoszenia wniosku o dofinansowanie (kwartał i rok)	Przewidywana data rozpoczęcia inwestycji np. data zawarcia umowy z wykonawcą pierwszego zamówienia (kwartał i rok)	Przewidywana data zakończenia rzeczowego inwestycji np. data odbioru (kwartał i rok)	Ilość przetargów	Przewidywana data ogłoszenia ostatniego zamówienia publicznego
II kw. 2009	II kw 2010	II kwartał 2010	2	31 marzec 2011
Logika interwencji		Obiektywnie weryfikowalne wskaźniki	Źródła weryfikacji	Założenia/ryzyko
Cel ogólny projektu Określić szerszy /strategiczny cel projektu	Rozwój kapitału społecznego oraz zapobieganie i redukcja negatywnych zjawisk społecznych miasta poprzez wsparcie dla organizacji pozarządowych i realizację projektów społecznych			
Rezultaty Określić najbardziej konkretne rezultaty do osiągnięcia w krótkim czasie	Liczba osób korzystająca z Centrum	Wartość rezultatu i jednostki miary Szt. 300	Listy uczestników	Założenie: Zainteresowanie organizacji i osób uczestniczących w projektach Ryzyko: Organizacje pozarządowe utracą zainteresowanie projektem, brak zainteresowania grup marginalizowanych
Produkty Określić bezpośrednie, policzalne efekty realizacji projektu	Powierzchnia budynku/pomieszczeń poddana renowacji	Wartość produktu i jednostka miary 678,10m ²	Dokumentacja techniczna, protokół odbioru	Założenie: Wykonanie prac zgodnie z założeniami projektowymi, projekt będzie uwzględniał potrzeby i możliwości organizacji pozarządowych Ryzyko: Niesolidni wykonawcy, przeciągające się procedury przetargowe
Zadania Należy wyliczyć najważniejsze zadania, które doprowadzą do założonego celu	Przebudowa pietra budynku Wymiana stolarki drzwiowej Wymiana instalacji elektrycznych Promocja	Wydatki/koszty całkowite w PLN (wskazanie indykatywne) 2 650 000		Założenie: Prawidłowy przebieg procedur przetargowych, terminowe opracowanie projektu, uzyskanie wymaganych zezwoleń Ryzyko: Niekorzystne zmiany cen materiałów budowlanych i kosztów pracy
		Szacunek wydatków/kosztów kwalifikowanych w PLN 2 650 000		
		Wysokość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek EUR) 1 855 000 (417 868)		
Sytuacja wyjściowa	Budynek zajmowany w parterze przez Urząd Miejski stojący w zabytkowej części Miasta – pierzeja rynku obok zabytkowego Ratusza - jest w stanie bardzo zdegradowanym i wymaga głębokiej interwencji budowlanej oraz dostosowania dla osób niepełnosprawnych. Dzięki projektowi zostanie poddany rewitalizacji, mieszkańcy zyskają nową bazę dla działań społecznych, wzmacniania poczucia obywatelskości i więzi lokalnej. Część obiektu, mimo, iż znajduje się w budynku „B” Urzędu Miejskiego nie będzie użytkowany na cele administracji.			
Oznaczenie projektu	☐ Projekt z zakresu mieszkalnictwa ☒ Projekt dotyczy zapewnienia zrównoważonego rozwoju oraz poprawy atrakcyjności miasta ☒ Projekt dotyczy oferowania usług promujących równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych, uchodźców i imigrantów oraz ludzi młodych ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu przemysłowego			

	☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu powojkowego
☐ Przedsięwzięcie społeczne z zerową wnioskowaną kwotą wsparcia |
|--|---|

MATRYCA LOGICZNA PROJEKTU		Priorytet „Miasta”	Wnioskodawca	
Tytuł projektu E-strefa – punkt publicznego dostępu do Internetu			Gmina Kowary	
Adresaci/grupa docelowa Mieszkańcy miasta, grupy zmarginalizowane, turyści		Partnerzy projektu		
Przewidywana data zgłoszenia wniosku o dofinansowanie (kwartał i rok)	Przewidywana data rozpoczęcia inwestycji np. data zawarcia umowy z wykonawcą pierwszego zamówienia (kwartał i rok)	Przewidywana data zakończenia rzeczowego inwestycji np. data odbioru (kwartał i rok)	Ilość przetargów	Przewidywana data ogłoszenia ostatniego zamówienia publicznego
II kwartał 2009	II kwartał 2010	IV kwartał 2010	2	30.06.2010
Logika interwencji		Obiektywnie weryfikowalne wskaźniki	Źródła weryfikacji	Założenia/ryzyko
Cel ogólny projektu <i>Określić szerszy /strategiczny cel projektu</i>				
Celem działania jest poprawa dostępu do szerokopasmowego i bezpiecznego Internetu przez mieszkańców i turystów w Kowarach, dzięki czemu zostanie stworzona możliwość korzystania z usług e-urząd, poszukiwania pracy, dostępu do ofert usług itp. w trybie elektronicznym				
Rezultaty <i>Określić najbardziej konkretne rezultaty do osiągnięcia w krótkim czasie</i>	Liczba użytkowników korzystających z publicznych punktów dostępu do Internetu	Wartość rezultatu i jednostki miary 1000 os.	Listy korzystających ze sprzętu	Założenie: Skuteczna promocja i rozpowszechnianie informacji Ryzyko: Brak zainteresowania ze strony mieszkańców,
Produkty <i>Określić bezpośrednie, policzalne efekty realizacji projektu</i>	Liczba uruchomionych publicznych punktów dostępu do Internetu	Wartość produktu i jednostka miary Sztuk 10.	Dokumentacja techniczna	Założenie: realizacja inwestycji zgodnie z założeniami projektowymi i normami przewidzianymi dla tego rodzaju przedsięwzięć Ryzyko: nierzetelność i niesolidność dostawców sprzętu
Zadania <i>Należy wyliczyć najważniejsze zadania, które doprowadzą do założonego celu</i>	Remont piwnic budynku Zakup sprzętu komputerowego Promocja	Wydatki/koszty całkowite w PLN (wskazanie indykatywne) 375 000		Założenie: Prawidłowy przebieg procedur przetargowych, terminowe opracowanie projektu, uzyskanie wymaganych zezwoleń Ryzyko: Niekorzystne zmiany cen materiałów budowlanych i kosztów pracy, zawodny sprzęt komputerowy
		Szacunek wydatków/kosztów kwalifikowanych w PLN 375 000		
		Wysokość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek EUR) 262 500 (59 132,20)		
Sytuacja wyjściowa	Zabytkowy budynek Ratusza miejskiego posiada niezagospodarowane przyziemie (w części już wykorzystywane na Informację Turystyczną) dla którego przygotowano dokumentację budowlaną adaptacji na cele publiczne. Prace budowlane pozwolą na pełne zagospodarowanie potencjalnych możliwości obiektu oraz przyczynią się do podniesienia trwałości budynku i lepszego wykorzystania. Dzięki przedsięwzięciu zostanie stworzone 10 stanowiskowy publiczny punkt dostępu do Internetu.			
Oznaczenie projektu	☐ Projekt z zakresu mieszkalnictwa ☒ Projekt dotyczy zapewnienia zrównoważonego rozwoju oraz poprawy atrakcyjności miasta ☒ Projekt dotyczy oferowania usług promujących równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych, uchodźców i imigrantów oraz ludzi młodych ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu przemysłowego			

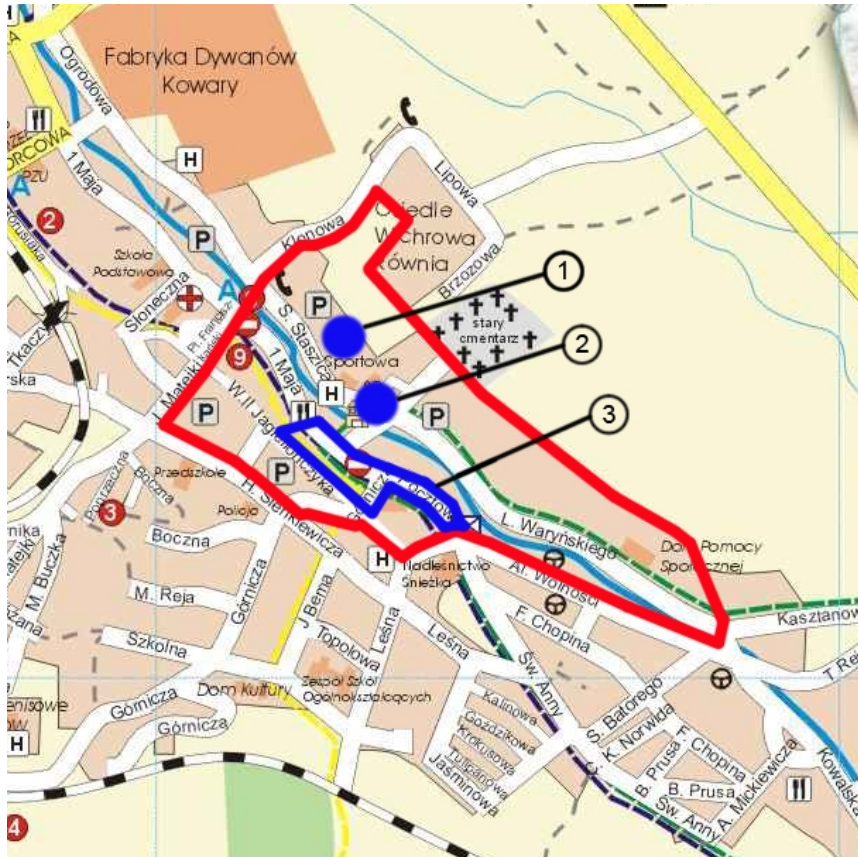
	☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu powojkowego
☐ Przedsięwzięcie społeczne z zerową wnioskowaną kwotą wsparcia |
|--|---|

MATRYCA LOGICZNA PROJEKTU		Priorytet „Miasta”	Wnioskodawca	
Tytuł projektu Rewitalizacja przestrzeni publicznej w Centrum Etap II			Gmina Kowary	
Adresaci/grupa docelowa Mieszkańcy miasta, turyści odwiedzający Kowary		Partnerzy projektu		
Przewidywana data zgłoszenia wniosku o dofinansowanie (kwartał i rok)	Przewidywana data rozpoczęcia inwestycji np. data zawarcia umowy z wykonawcą pierwszego zamówienia (kwartał i rok)	Przewidywana data zakończenia rzeczowego inwestycji np. data odbioru (kwartał i rok)	Ilość przetargów	Przewidywana data ogłoszenia ostatniego zamówienia publicznego
II kw. 2009	I kw. 2011	II kw. 2012	2	IV kw. 2010
Logika interwencji				
Cel ogólny projektu Określić szerszy /strategiczny cel projektu	Podniesienie atrakcyjności turystycznej oraz modernizacja i polepszenie funkcjonalności miejskich przestrzeni publicznych	Obiektywnie weryfikowalne wskaźniki	Źródła weryfikacji	Założenia/ryzyko
Rezultaty Określić najbardziej konkretne rezultaty do osiągnięcia w krótkim czasie	Zmodernizowane atrakcyjne turystycznie miejskie przestrzenie publiczne	Wartość rezultatu i jednostki miary Szt. 1	Dokumentacja techniczna, protokół odbioru	Założenie: Skuteczna promocja i rozpowszechnianie informacji Ryzyko: Brak zainteresowania ze strony turystów, akty wandalizmu
Produkty Określić bezpośrednie, policzalne efekty realizacji projektu	Powierzchnia odnowiona z zakresu drobnej infrastruktury przestrzeni publicznej	Wartość produktu i jednostka miary 2600 m ²	Wypis z ewidencji gruntów	Założenie: realizacja inwestycji zgodnie z założeniami projektowymi i normami przewidzianymi dla tego rodzaju przedsięwzięć Ryzyko: nierzetelność i niesolidność wykonawców
Zadania Należy wyliczyć najważniejsze zadania, które doprowadzą do założonego celu	Wymiany nawierzchni, Oświetlenie, Elementy małej architektury Promocja	Wydatki/koszty całkowite w PLN (wskazanie indykatywne) 2 133 000		Założenie: Prawidłowy przebieg procedur przetargowych, terminowość transz dofinansowania Ryzyko: wzrost kosztów materiałów budowlanych i kosztów pracy, spadek kursu euro
		Szacunek wydatków/kosztów kwalifikowanych w PLN 2 133 00		
		Wysokość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek EUR) 1 493 100 (33634,38		
Sytuacja wyjściowa	W chwili obecnej przestrzeń publiczna pomiędzy wzdłuż ulicy Pocztowej, tereny publiczne pomiędzy ul. Pocztową i rzeką Jedlicą, połączenie ul. Górniczej z ul. Jagiellończyka oraz plac na zapleczu budynku 1 Maja 20 z bramą są w złym stanie technicznym, nie odzwierciedlającym ani zabytkowego ani turystycznego charakteru miasta. Rewitalizacja tego obszaru podniesie atrakcyjność turystyczną miasta oraz pozwoli otworzyć zabytkowy charakter miasta. Istotnym faktem jest wpisanie tego terenu do Wojewódzkiego Rejestru układu urbanistycznego pod numerem 822/J decyzja z 16.03.1984 roku			
Oznaczenie projektu	☐ Projekt z zakresu mieszkalnictwa ☒ Projekt dotyczy zapewnienia zrównoważonego rozwoju oraz poprawy atrakcyjności miasta ☐ Projekt dotyczy oferowania usług promujących równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych, uchodźców i imigrantów oraz ludzi młodych ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu poprzemysłowego ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu powojkowego ☐ Przedsięwzięcie społeczne z zerową wnioskowaną kwotą wsparcia			

MATRYCA LOGICZNA PROJEKTU		Priorytet „Miasta”	Wnioskodawca	
Tytuł projektu Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce			Gmina Kowary	
Adresaci/grupa docelowa Społeczność romska zamieszkująca miasto Kowary		Partnerzy projektu		
Przewidywana data zgłoszenia wniosku o dofinansowanie (kwartał i rok)	Przewidywana data rozpoczęcia inwestycji np. data zawarcia umowy z wykonawcą pierwszego zamówienia (kwartał i rok)	Przewidywana data zakończenia rzeczowego inwestycji np. data odbioru (kwartał i rok)	Ilość przetargów	Przewidywana data ogłoszenia ostatniego zamówienia publicznego
	I kw. 2009	I kw. 2009	0	
Logika interwencji				
Cel ogólny projektu Określić szerszy /strategiczny cel projektu	Redukcja niepożądanych zjawisk społecznych w mieście Kowary przede wszystkim poprzez zmniejszenie wykluczenia społecznego w środowisku mniejszości romskiej.	Obiektywnie weryfikowalne wskaźniki	Źródła weryfikacji	Założenia/ryzyko
Rezultaty Określić najbardziej konkretne rezultaty do osiągnięcia w krótkim czasie	Liczba osób którzy skorzystali z programu	Wartość rezultatu i jednostki miary 170 osób	Lista osób korzystających z programu	Założenie: Skuteczna promocja przedsięwzięcia wśród społeczności Romskiej Ryzyko: Brak zainteresowania ze strony tych osób
Produkty Określić bezpośrednie, policzalne efekty realizacji projektu	Ilość godzin zajęć grupowych	Wartość produktu i jednostka miary 10 godzin / tydzień	Programy zajęć, listy obecności	Założenie: Zakres merytoryczny szkoleń będzie odpowiadał zapotrzebowaniu społeczności romskiej Ryzyko: Brak zainteresowania ze strony osób bezrobotnych
Zadania Należy wyliczyć najważniejsze zadania, które doprowadzą do założonego celu	Zajęcia grupowe Porady indywidualne	Wydatki/koszty całkowite w PLN (wskazanie indykatoryjne) 210 000 Szacunek wydatków/kosztów kwalifikowanych w PLN 210 000 Wysokość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek EUR) 0		Założenia: Pozyskanie wykwalifikowanych trenerów Ryzyko: Wzrost cen za usługi szkoleniowe
Sytuacja wyjściowa				
Oznaczenie projektu	☐ Projekt z zakresu mieszkalnictwa ☐ Projekt dotyczy zapewnienia zrównoważonego rozwoju oraz poprawy atrakcyjności miasta ☐ Projekt dotyczy oferowania usług promujących równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych, uchodźców i imigrantów oraz ludzi młodych ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu poprzemysłowego ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu powojkowego ☒ Przedsięwzięcie społeczne z zerową wnioskowaną kwotą wsparcia			

MATRYCA LOGICZNA PROJEKTU		Priorytet „Miasta”	Wnioskodawca		
Tytuł projektu Szkolenia dla osób zamieszkujących obszar rewitalizowany chcących rozpocząć działalność gospodarczą.			Gmina Kowary		
Adresaci/grupa docelowa Bezrobotni oraz długotrwale bezrobotni z obszaru rewitalizowanego			Partnerzy projektu		
Przewidywana data zgłoszenia wniosku o dofinansowanie (kwartał i rok)		Przewidywana data rozpoczęcia inwestycji np. data zawarcia umowy z wykonawcą pierwszego zamówienia (kwartał i rok)	Przewidywana data zakończenia rzeczowego inwestycji np. data odbioru (kwartał i rok)	Ilość przetargów	Przewidywana data ogłoszenia ostatniego zamówienia publicznego
II kw. 2010		II kw. 2011	1	II kw. 2010	
Logika interwencji					
Cel ogólny projektu <i>Określić szerszy /strategiczny cel projektu</i>	Redukcja niepożądanych zjawisk społecznych w mieście Kowary przede wszystkim poprzez zmniejszenie wykluczenia społecznego w środowisku bezrobotnych		Obiektywnie weryfikowalne wskaźniki	Źródła weryfikacji	Założenia/ryzyko
Rezultaty <i>Określić najbardziej konkretne rezultaty do osiągnięcia w krótkim czasie</i>	Liczba osób którzy skorzystali z programu		Wartość rezultatu i jednostki miary 50 osób	Lista osób korzystających ze szkoleń	Założenie: Skuteczna promocja przedsięwzięcia wśród bezrobotnych Ryzyko: Brak zainteresowania ze strony tych osób
Produkty <i>Określić bezpośrednie, policzalne efekty realizacji projektu</i>	Przeprowadzone szkolenia		Wartość produktu i jednostka miary Sztuk 2	Programy zajęć, listy obecności	Założenie: Zakres merytoryczny szkoleń będzie odpowiadał zapotrzebowaniu bezrobotnych Ryzyko: Brak zainteresowania ze strony osób bezrobotnych
Zadania <i>Należy wyliczyć najważniejsze zadania, które doprowadzą do założonego celu</i>	Rekrutacja uczestników Przeprowadzenie szkolenia Promocja		Wydatki/koszty całkowite w PLN (wskazanie indykatywne) 7000		Założenia: Pozyskanie wykwalifikowanych trenerów Ryzyko: Wzrost cen za usługi szkoleniowe
			Szacunek wydatków/kosztów kwalifikowanych w PLN 7000		
			Wysokość wnioskowanego dofinansowania w PLN (szacunek EUR) 0		
Sytuacja wyjściowa					
Oznaczenie projektu	☐ Projekt z zakresu mieszkalnictwa ☐ Projekt dotyczy zapewnienia zrównoważonego rozwoju oraz poprawy atrakcyjności miasta ☐ Projekt dotyczy oferowania usług promujących równość szans i zapobiegających wykluczeniu społecznemu przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych, uchodźców i imigrantów oraz ludzi młodych ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu poprzemysłowego ☐ Projekt dotyczy zagospodarowania/rekultywacji terenu powojkowego ☒ Przedsięwzięcie społeczne z zerową wnioskowaną kwotą wsparcia				

Załącznik 3. Lokalizacja inwestycji

1. Centrum Wczesnej Profilaktyki Zdrowotnej
2. Centrum Integracji i Tradycji Miasta
3. Rewitalizacja przestrzeni publicznej w Centrum Etap I